

Ženski Svet

MAREC

Obrazi in duše: Marica Nadlišek-Bartolova (Marja Boršnik) konec — Zgodba viničarke Tereze (Milena Mohoričeva) — Sonet današnjega časa (Tone Seliškar) — Mesto je vedno enako (Ana Kamenova, prevedla P. Hočevarjeva) Kaj je bilo posebnega na XIII. kongresu Mednarodne zveze za žensko volivno pravico in žensko državno udejstvovanje (Erna Muser — Svoboda in odgovornost (P. Hočevarjeva) — K razstavi Karle Bulovčeve (Eda Stadler) — Javni dogodki doma in po svetu — Umetnost: Predstave v ljubljanski drami (K. V.) — Nove knjige: Kristina Vrhovec, Fran Milčinski-vzgojnik (Dora Vodnik); Aleksej Tolstoj, Zlati ključek (Meta Koren) — Obzornik — Priloge: Naš dom, Modna priloga, Krojna pola

1940 - LETO XVIII

*Doma in na potovanju,
preden greš spat, vedno:*

Chlorodont zobna pasta

**Predno obesite oz. kupite nove zavese,
si ogledjte izložbe trvdke**

A. & E. Skabernè

LJUBLJANA.

Poseben oddelek za linolej, zavese i. t. d.

Cenj. naročnice v inozemstvu!

Na Vas se obračamo še prav posebno s prošnjo za redno plačevanje naročnine. Pri inozemskih naročnicah imamo že tako velike poštné stroške in bi nas opomini stali zelo veliko. Zato naj vsaka smatra za svojo dolžnost, da čimprej nakaže svojo naročnino. Zveste svojim ciljem in nalogam, smo z inozemskimi naročnicami zelo širokogrudne, saj nam je mnogo na tem ležeče, da obdrže vsaj potom našega lista zveze z domovino. Prav iz tega razloga bi morale pokazati svojo uvidnost vsaj tiste, ki z lahkoto plačajo naročnino.

Ponavljamo: ne pošiljajte dinarjev v niti v priporočenem, niti v denarnem pismu, ker se domača valuta iz inozemstva zapleni! Pošljite le tujo valuto ali ček.

Uprava.

Zenski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjstvo prilogo «Naš dom», modno prilogo in krojno polo z ročnimi deli znaša *din 64*—, polletna *din 33*—, četrtletna *din 17*—. Posamezna številka *din 6*—. Sam list s prilogo «Naš dom» ali same priloge *din 40*—, Za Italijo *Lit 24*—, posamezna številka *Lit 250*; za ostalo inozemstvo *din 85*—. Račun poštné hranilnice v Ljubljani štev. 14.004. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Aleksandrova c. 16/I. Telefonska štev. 32-80. Izdaja Konzorcij Zenski Svet v Ljubljani.

Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelanc.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, pošta Domžale. (Predstavniki Peter Veit, Vir.)

ŽENSKI SVET

LJUBLJANA • MAREC 1940 • LETO XVIII

Obrazi in duše

Marica Nadlišek-Bartolova

Marja Boršnik-Škerlak

(Konec)*

Na podlagi kratke razčlemba Maričine novele *Strte peruti* (LZ 1894), ki sicer ne spada med njena najboljša, pač pa med najznačilnejša dela, nam postanejo najlažje dostopne slabe in dobre strani njenega sloga.

Vsebinska je preprosta, kot so skromne vse njene zgodbe. Mala Nada vsak dan nestrpno pričakuje dve gospodični, svojo starejšo sestro Vido in njeno prijateljico Dana, da jo vzameta s seboj na sprehod. Tam zunaj v naravi se Vida ukvarja z ročnim delom, Dana pa bere sentimentalne knjige. — Deset let nato, prav takrat, ko je Nada na obisku pri Vidi, zdaj že srečni ženi in materi, se nenadoma pojavi Dana, ki je Nada ves ta čas ni videla. Vidi se vmesna leta skoraj ne poznajo, Dana pa je že vsa skrušena, Nado zanima njena usoda in po Daninem odhodu ji sestra razgali njeno preteklost. — Zakopana kot učiteljica v majhno prozaično vas, Dana ni našla stika s svojim okoljem. Prebiral je romane, sanjerala in se igrala z zaljubljenim postajenačelnikom. Končno se je vsega naveličala, se dala premestiti v drug kraj, ki jo je pa prav tako kmalu zdoigočasil. Stožilo se ji je po prejšnjem kavalirju, in ko ji je ta dal vedeti, da je zamudila priliko, se je uživel v vlogo nesrečne zaljubljenke. Kmalu pa jo je neka italijansko-nemška rodbina odtrgala samoti in umišljeni ljubezni ter jo kot vzgojiteljico vpeljala v življenje odlične meščanske družbe. Zaljubila se je v slovečega glasbenika Alfonza, ki ji je vračal ljubezen. Za časa njegove odsotnosti jo je tovariško zabaval Nemeč Stern, ji izvalil njeno fotografijo, a kasneje Alfonzu na podlagi te fotografije predstavil Danico kot svojo zaročenko. Razočarani Alfonz je precej vse verjel, se Danici takoj umaknil in ni dopustil z njene strani nikakršnega pojasnila. Kmalu potem je umrl, Danica pa se je zatekla spet kot učiteljica v slovensko vas, kjer »šiva, pleče, kuha, čita malo, sanjari ne več«, ker so ji — »strte peruti!«

Marica ljubi analitično zgradbo: Nada nastopa v povesti samo zato, da ji more sestra pripovedovati zgodbo, ki se je odigrala v preteklosti. Da to pripovedovanje poenostavi in preteklost približa sedanjosti, se pisateljica zateka k obliki pisem. Že Nada pripoveduje vse v prvi osebi; v prvi osebi govori tudi Vida in vmes preko pisem tudi Danica.

Takšno analitično podajanje dogodkov iz preteklosti zmanjšuje napetost pripovedovanja, zlasti, ker raztegnjeni uvod po večini že nakazuje nadaljnji potek in

* Med številnimi tiskovnimi napakami v prvem delu popravi zlasti na str. 25, vrsta 13 »najpopularnejše n. e. m. š. k. e. pisateljice«, str. 26, vr. 29 »se razvija tem v e r n e j e«, str. 27, vr. 3 »O d š l i s o v s i«, str. 27, vr. 27 »če ga noče potvarjati, m a r v e č podajati takšno, kot«.

katastrofo. Pripovedovanje v prvi osebi in oblika pisem učinkujeta včasih naino, včasih moreče in zmanjšujeta epsko silo celote. Vendar sta to sredstvi, s pomočjo katerih da pisateljica najlaže duška svojim mislim in čustvom, zlasti poslednjim, ki z njimi včasih nekam južnjaško znanje prepaja svoje junakinje.

Kljub vsemu temu je razlika med realistično Vido in sentimentalno Danico dobro podana; tako da osnovna ideja, naj ženska »ne leta v svoji domisljiji prevec v visave, naj se drži dejanskega življenja«, ne posiljuje dejanja. Dejanje se razpleta realistično, kot da avtorica navaja resnične dogodke in resnična pisma — dokler prikazuje drobno življenje podeželja. Proti koncu pa se zaplete v šibko romantično, bjeer ne manjka naine, posem neprepičljive intrige in prav tako navnih belo-črnih junakov. Alfonz ni drugega kot poslabšana varianta nedosegljivega življenjskega ideala, ki ga tako zvesto vpleta v svoje delo.

Kakor tip nedosegljivega umetnika se v Maričinem delu ponavlja tudi tip osamljene učiteljice, ki je prisiljena služiti zase in za svojo mater. (Prim. zlasti tudi klavirsko učiteljico v povestih Iz življenja mlade umetnice, Pod streho, Fata morgana.) V nečem so si pa tudi druge ženske njenih del posem slinče: z napređjo lahkoto si medsebojno zaupavajo srčne skrivnosti; tu pa tam je to šablonsko zapuavanje prešlo tudi na moške, in kar učinkuje ob misli na tedanjjo žensko verjetno, ostaja v zvezi z moškim posem neprepičljivo in naino (značilen primer: resnobni profesor teologije Nemeč v Fati morgani, ki začne nenadoma izpovedovati svoje srčne težave — flegmatiku Rodiču!).

Prav tako naina in neprepičljiva postaja tudi konverzacija, kadar se skuša povzpeti iz posrečenega družabnega razgovora v problemsko debato. Kakor Kersnik tudi Marica najbolj posrečeno podaja kos malomeščanske družbe pri zabavah in srčnih zadevah, ne zasleduje pa svojih junakov pri delu in borbah za kakšne globlje cilje. —

Za pisateljico, ki je nastopala med nami že v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja, je to nekaj posem razumljivega. Učiteljice je ni moglo sistematično izobraziti in logično izklesati, v drobni predmestni učiteljski službi se ni utegnila prikopati do kakšnih izrednih problemov, spoznanj in izkušenj, in vsa tradicija njenega spola je bila takšna, da jo je pri novih pogledih na življenje ovirala. Čeprav sprva skoraj brez vsakih pobud, pa se je kljub tem polagoma povzpela s pomočjo prebivanja pomembnega italijanskega, ruskega, francoskega, nemškega i. dr. čtiva do tolikšne izobrazbe, da je po kulturnem obzorju daleč presegala svoje okolje. Od primerjanju v vrstniki, zlasti z vrstnicami, je narasčala njena samozavest, ki je njeno temperamentno naravo sprostila tradicionalnih okovov, je lirala v javnost in — nekaj pri naši ženski dotlej posem nezashjanega, novega — v neustraseno, do čela samostojno borbo.

Prevec svobodno se je čutila Marica, da bi si dala diktirati naziranje avtoritet, ki ni soglasalo z njenim zdravim spoznanjem. Nič čudnega, da je zafela najprej ob samolastne nazore goriskega diktatorja Mahniča, ki je prefil, da s svojim veho mentnim nastopom zamori vse, kar je najbolj živega v našem slovstvu.

Med tem ko so se naši naprednjaki prijemali za glavo, plašno memrali, se sol zili in preirjali bankete v zadoščenje napadencev, je Marica leta 1892. smelo vrgla rokavico učenemu doktorju naravnost v obraz.

»Znano je, da, kdor hoče spregovoriti v Rimskem Katoliku, besedo uredniku njegovega, mora biti akademsko izobrazen, biti mora doktor, saj se Stritar ni pogledal po njegovem Bog vé kako globoko«, pričinja Marica svoje polemiko z Mahničem v Slovianskem svetu. »In vendar so baš v Rim. Kat. nekatere reči tako jasno obrnne proti zdravemu razumu, da jih kot take lahko obsadi vsak pameten človek.« Citat iz Mantegazze ji je v oporo za dokazovanje, kako nevarne so akademške diplome v rokah ljudi, ki so opasni zaradi praktične nevednosti. »Navredla sem to zato, ker se držnem spregovoriti o nekili rečeh o nedotakljivi knjigi jaz, ki se ne

morem ponašati z akademiško izobraženostjo, ampak samo hvaliti Boga, za zdrav razum in občutno srce. Da, baš zadnje je; ki me sili in vodi k temu spisu, nesebično srce je, ki mi pravi, da res ni za narod ta, ki nam pobija vse, kar je narodu sveto. Ko sem uže govorila o tem, reklo se mi je s porednim smehom: Vi ste hudi na dr. Mahniča, ker je pisal, da bi bilo treba odrezati jezike vsem ženskarim. Ne, odgovorila sem jaz, rajša vidim, da piše v vsakem zvezku svojega izdajanja samo o ženskah, in piše naj samo o nas, le da pusti naše ubogo ljudstvo na miru. »

Marica je čutila sveto dolžnost, da brani našo kulturo pred Mahničevimi napadi, trdno prepričana, da proti z Mahničevim zastripeljevanjem naših največjih vrednot našemu narodu pogin. Držnila si je trditi, da realnosti odmaknjeni način življenja učenega doktorja še zdaleč ne usposablja za borbo, ki hoče narodu vsiliti končnoveljavna resnico. Mahničeva nestrpnost proti naprednemu časopisu ljudem ne dovoljuje, da si lahko sami ustvarijo sodbo, kje je resnica; kdor pa prebiva s a m o. Katolika, pride težko do samostojnega prepričanja. Namesto da Mahnič in njegovi slepo rušijo naše vrednote z brezplodnimi učenimi razpravami, naj bi rajši pomagali zanemarjenemu ljudstvu, ki nravisveno brezupno propada.

Maricina ostra, toda stvarna polemika je naletela pri Mahničju na strupen zasmeh, ki je izzval pri njej nekam neroden odgovor, kar dokazuje, da njena prepričanja in odkrita borba Mahničevemu zavijanju ni bila kos. Prenajna, premalo gibčna in logična je bila, da bi zmogla odbiti Mahničovo uonijo na evako lahko ten in duhovit način. Kakor hitro je izdala svojo užaljenost, je bila borba zanjo formalno izgubljena. Toda samo formalno, saj je nekdo, ki ima v bistvu prav, od znotraj neranjliv, čeprav se izkaže, da utegnejo biti sredstva, ki z njimi razpolaga v borbi, premalo učinkovita. Če ne sam, bo nastopil z boljšimi sredstvi naslednik — prej ali slej bo zmaga na njegovi strani.

Tako je Marico v tej borbi podprla skoraj vsa mlada pisateljska generacija, ki se je leto nato pričela z Govekarjem na čelu pripravljati na organiziran boj zoper gorisko autoriteto.

Toda kot je ta Govekarjeva »nova struja« z Marico soglašala v načelni borbi proti Mahničju in mahničevcem, tako se je naši prvi poetični realistični odtujevala v svojih nazorih o umetnosti. S povečevanjem Zolajevoga naturalizma, ki si ga s pravim imenom ni drznila imenovati, je naletela pri Marici sprva na prav tako odločen odpor kakor Mahnič. Marica edina se je v javnosti leta 1895, potegnila za romanopisca Tavčarja in Kersnika, ki ju je skušala »nova struja« s Stritarjevo pomočjo v korist mladih zapostaviti, ter je s tem v precejšnji meri sprožila polemiko za in proti novemu leposlovju. V tej borbi jo je zadela marsikakšna strupeña puščica, zlasti izpód Govekarjevega peresa, znala pa se je pogumno braniti s polemiko pa tudi v svojih leposlovnih delih.

»Tirati realizem do skrajnosti in pretiravati je baš tako napačno kakor tirati idealizem do skrajnosti in pretiravati. Vzemimo življenje kakoršno je.« (SS 1896, 78.) Po tem svojem gestu se je skušala Marica ravnati v leposlovju in v polemiki, ki se je končno po dolgovaznem prerekanju končala s spravou.

Kompromis je bil potreben z obeh strani. Govekar je v svojem radikalizmu itak pričel vse bolj popuščati, pa tudi Maricinemu slogu se pozna, da naturalizem ni šel čisto mimo nje.

Zlasti so jo zgrabili socialni motivi iz velikomestnega proletariata, ki jih je pri nas prvi začel zavestno uvajati Govekar. Njegov Socialist (LZ 1895) je sprožil urstvo njenih črtic, v zvezi s katerimi javnosti prostodušno priznava njegov vpliv. Značilno pa je, da se takšni motivi pri Marici oglašajo že leta 1890, ko pri nas še niso prišli v modo. Njena novela Iz življenja mlade umetnice (LZ 1890) podaja s prikazovanjem življenja obubožane rodbine v predmestju, poteg katerega razpletu zgodbo služkinje Reze, že vse značilnosti Maricinihga občutja v tujo bolečino in dokazuje, da bi se bila tudi brez Govekarja razvila v isto smer. V tržaškem proletari-

atu je našla dovolj gradiva za realno podajanje velikomestne bede, kljub temu vrsta njenih novel, ertic in sličic (prim. zlasti novelo Pod streho) dokazuje, da se je znala najbolj živeti v bedo obubožanega meščanstva, medtem ko jo je pri pravem proletariatu več ali manj do konca odbijala surovost in npravstvena pokvarjenost in ji prepredovala objektivno sliko teh razmer.

Med leti 1895—7 se je dokaj umetno inscenirana »novostrujarska« borba polagoma unesla; ob zaključku je bila Marica že zdavnaj prepričana, da med njenim in Govekarjevim delom v praksi prav za prav ni bistvene razlike. Zato se ji ni bilo težko opreti na sodrujništvo Govekarjevega kroga, ko je pričela konec leta 1896. zbirati sodelavce za prvo slovensko žensko glasilo Slovenko.

Slovenka prvih treh let (1897—1900) je Maričin plod. Koliko potrepljivosti, koliko drobnega dela in truda je imela urednica, preden si je vzgojila kader čitate-
ljic, predusem pa aktivnih sodelavk! V povprečni polinteligentki je bilo potrebno vzbuditi šele zanimanje za slovensko čtivo, od pasivnega prebiranja do aktivne stili-
zacije pa je še dolga križeva pot. Vse to je morala vršiti Marica skoraj popolnoma sama: navduševati, dopisovati, korigirati, ocenjevati, polemizirati in polniti list z leposlovjem, z načelnimi članki in drobnimi beležkami od aktualnih problemov pa notri do najpreprostejših gospodinjskih nasvetov.

Vse to delo in ogromna korespondenca, ki dokazuje Maričino ljubezavno po-
zornost za najrahlješi talent ter njeno izredno vzgojno spretnost, sta obrodili po-
memben sad. »Nisem je poznala osebno,« piše Govekarjeva (ŽS 1926, 129 s.), »niti
po obrazu ne, a že nekaj let mi je bila ljuba znanka, skorajda prijateljica. Saj je
bila tudi učiteljica: videla nam je v duše, opisovala je milje, v kakršnem smo živele
samé, razumela je našo radost in boleost, našo prešernost in vse naše križe in težave.«

Da je mogla vzbuditi med slovenskim žensvom tolikšno zanimanje za lepo-
slovje in kulturno življenje sploh, za to je niso usposabljali samo njen stan, njena
uredniška spretnost in njena literarna nadarjenost; tisto sonce, ki je ogrelo našo
ledino in doseglo, da je vzbrstela, je bila predvsem njena čustvena povezanost z
ljudmi in stvarmi, ki se jih je oklenila: ljubezen do domovine, do slovenskega je-
zika, do zanemarjene slovenske žene in do kulture, naše in svetovne kulture. In
prav svetovna kultura je bila tisti neizčrpni vrec, ki jo je krepil, da ni usahnila
v naši nebogljenosti.

Veliko je bilo neurejenega, naiivnega v tem časopisu, marsikaj bi se nam zdelo
naravnost otročje in smešno, če bi presojali z današnjimi merili. Vprašati pa se mo-
ramo, kje bi bile me žene danes, če bi ne bile zakoreninjene v tleh, ki jih je z na-
pornim delom pomagala rahljati naša prednica.

Ko se je leta 1900. poslovila od Slovenke in jo predala mlajši, bolj sistematični
in socialno-feministično bolj izgrajeni urednici, je to lahko storila z mirno zavestjo,
da se bo započeto delo nadaljevalo, poglobljalo, četudi list pod pritiskom razmer
kdaj usahne.

Nova urednica Ivanka Anžič Klemenčičeva se je naslonila zlasti na mlajšo,
Cankarjevo in Dermotovo generacijo, v katero se Marica ideološko in stilistično
ni mogla vživeti. To je bil eden od vzrokov, da je v Slovenki utihnila. Pa tudi v
Ljubljanskem Zvonu od leta 1902. ni objavljala več svojih leposlovnih del.*

V prozi usakdanjega življenja je Marici ugašala poezija. Gospodinjstvo in
družina: sedem otrok — dva sta kmalu umrla — sta jo priklepali na dom in ji
nista dali sile ne svobode za pisateljski razmah. Kakor večina naših pisateljic tudi
Marica ni imela močne fantazije. Ponašala se je, da so liki njenih povesti verni po-
snetki resničnega življenja, a čim tesnejše je postajalo to življenje, tem manj je bilo

* »Marica«, ki je objavljala leta 1910. in 1911. ertice v LZ, po izjavi gospe Minke
Govekarjeve z dne 23. januarja t. l. ni Marica Bartolova.

snova za njeno delo. Tu pa tam je še našla pohudo za kakšno otroško stvarco, ki jo je objavila v Zvončku, kasneje v Mladem jutru.

Prišla so leta vojne. Od zore do noči jo je preganjala ena sama mučna skrb: kako ubraniti sedemčlansko družino gladu. Kadar je bilo pomanskanje najhujše, se je zatekala na Kranjsko in prenašala v nahrbtniku tovore živeža v Trst.

Pisma iz te dobe so polna tožb zaskrbljene matere in utesnjene gospodinje. Ta redko utege sredi neprestane gonje za vsakdanji kruh, sredi grmenja topov razmišljati o svojem življenju. »Res, sem drevo, ki je že sedemkrat rodilo, a ni res, da vedno znova poganja še manj pa da bi kaj obetalo«, odgovarja 14. maja 1917 Karli Modičevi, ki jo je s pismom bodrila. »Vse prilivanje bi nič ne izdalo, energije ni tako in tako bilo v meni n i k d a r, življenjske sile je pa bilo res, a vrela je in vrela in jaz ji nisem znala regulirati plamena.«

Ta posrčena oznaka same sebe je tudi ključ za razlago njene nerazpoloženi-
sti, ki je bila veliko hujša kot bi bilo v danih prilikah to nujno. Ni se mogla sprizniti z realnim življenjem, ni se znala znati v njem, kot da jo teži zavest, da je zamudila nekaj veliko bolj važnega.

»Kako dolgo bomo še živeli ako je sploh to življenje? To je pekel, drugega hujšega pekla si ne moreš niti misliti niti ga ne more biti«, vzklika v pretriranem obupu 3. marca 1818 Modičevi. Koj nato pa dodaja: »Oh, ko bi vedela, kaj in kako postane z našimi sanjarijami! Kak konec ima ljubezen!«

Ob zaključku vojne je sicer marsikaka moreča skrb odpadla. Tujci so prinesli živeža, zasedeno ozemlje sprva ni čutilo njih nasilja, Marica je upala, da postane Trst svobodna luka, ki se bo končno sprostila avstrijskega jarma. In ker se je med tem njen rodinji posrečilo prodati posestvo pri Sv. Ivanu, kjer se proti koncu ni mogla več videti, se je v lepem novem stanovanju v mestu kljub zaposlenosti in izmučenim živcem sprva prav dobro počutila. »Jaz delam od zore v noč, a vse drugači rada nego tam gori, ker je vsaj kaj videti. Tudi perem, ribam, učasi učim pa zopet kuham, se jezim, zopet pojem pa kmalu moram zopet jokati tako kakor hočejo moji nesrečni ženci. (Modičevi 10. dec. 1918.)

Toda kmalu je prišlo težko razočaranje.

Od daleč so zveneli klici navdušenja mlade snujoče se jugoslovanske države, krog nje pa sami tuji znaki, tuje zastave, tuji vzkliki. Sredi tuje nacionalne pijanosti se je zgrožila pred svojim brezdomstvom. »Tako se mi srce krči, ko gledam zvečer z balkona ali okna razsvetljeno Barkovlje in okolico nad njimi pa mislim izgubljeno!... In ali mi ne počí srce tam zunaj od domotožja po tih naših primorskih krajih, našem solncu, našem morju, našem krasu, da celo po naši burji zasledujejo me vedno, hočejo me spraviti proč, vendar ne pojdem po sili, pojdem, ko se meni zljubi. Tu sem rojena jaz in otroci, tu moji starši, dedje in pradedje — pa naj bi me iztirali!« (Modičevi 20. jun. 1919.)

Toda še tisto leto (1919) se je preselila z družino v Ljubljano, Polagoma se je vživela v nove razmere. Živahno se je udeleževala pri društvenem delu, pazno sledila vsejmu kulturnemu snovanju, pa tudi sama se je tu pa tam oglasila v javnosti. Leposlovja pa ni več objavljala.

Ali je bil njen molk prostovoljen, spontan, ali so jo k temu prisilile razmere? Ali je njena pesniška fantazija usahnila, ali ji ponos ni dopuščal, da bi jo javnost odbila?

Tiha, ponižna, povsod navzoča, nikjer se uveljavljajoča ni dala slutiti, da se kaj snuje. Slutiti bi dala to kvečjemu njena mládostna živahnost, njena topla vedrina in bistra prisotnost duha, ki se ni hotela ukloniti ne starosti ne bolezni.

Ob Marici nisem nikoli občutila starostnih razlik. Njeno skoraj dekliško mladostno kretanje in njena tovariška preprostost nista dopuščati nikakšnih konvencionalnosti. Človek jo je moral imeti že prvi hip rešnično rad; s svojo topló dar

mačnostjo ga je prisilila, da ji v njenih drobnih slabostih popušča kot otroku in da se zateka k njeni tihi materinski veličini.

Samota in slutnja pred neizogibnim sta jo zadnja leta uklonili, da je tiho, brez besed prosila za naklonjenost. Za naklonjenost tistih nešetih, katerih delo je rastlo iz njenega dela. V mrzličnem vrvežu se je le redkokdaj katera od nas ozrla stran, kjer je čakala Marica tople besede.

Saj nekoč ni posojala svojih moči, bogato jih je razdajala. Me, ki smo jih bile deležne, se danes lahko sprašujemo: kaj smo napravile z njenim kapitalom, ali sta se njeno delo in njena ljubezen obrestovali?

Drugi časi so in težko je danes govoriti resnico tako na glas, kot jo je smela svoje čase Marica. To so časi preizkušnje, ki ne dopuščajo navdušenja, temveč zahtevajo trdo delo pri tleh. Uspehi niso vidni, zato bilanca ni mogoča, eno pa drži: temelj, ki ga je gradila Marica, je trden, korenike, ki jih je zasadila, so zdrave, nič ni gnilega v naši rasti.

Zgodba viničarke Tereze

Milena Mohoričeva

Tereza je doraščala kakor vsi viničarski otroci ob fižolu in žgancih, ob svežem zraku pa tudi ob vetru in neurju, ki ni nikoli prizanašalo vinskim bregovom. Oče je bil viničar, mati viničarka in že v mladih letih je znala kopati, vezati trte, pleti, vedela je, da je treba dati na en polovnjak dva kilograma galice in motiko apna in da je treba trikrat škropiti; škropiti pa je treba prav narahlo, kakor megla, ker se sicer nežno listje in cvetje osodi. Vedela je, da mora biti kolje iz akacije-vega lesa in da otroci do bratve ne smejo zobati grozdja. Dolgo časa je tudi verjela, da so pred bratvo v grozldju kače, kakor verujejo vsi otroci po goricah. Tako obvarujejo gospodarji grozldje pred otroki.

Že zmlada je nosila vsak dan na hrbtu vodo iz grabe, pasla edino kravo, ji nosila v košu travo in jo napajala. Zahačala je poldrugo uro daleč v šolo, v lepem in slabem vremenu, in tam se je naučila dobro pisati in brati. Vendar je morala čakati precej časa, da so tudi njo priznali za odraslega človeka, za delavca, in da so jo pisali za težaka in plačali njeno delo.

Viničarija, kjer sta bila vse življenje zaposlena oče in mati, je slovela za boljše. To je razvidno že iz tega, ker sta ostala vse življenje pri hiši. Imeli so krovico, košček njive in vsako leto so zredili tudi prašička, tako da so imeli zabelo doma. Zato so bili otroci iz te hiše znatno krepkejši in bolj zdravi od drugih. Tudi žganja niso dobivali, ne vina. Žganjico, ki so jo dobivali, so mati shranjevali, in ko je je bilo dovolj, so jo prodali.

Torej ni bilo čuda, da se je Tereza kljub težkem delu razvila v veliko, krepko dekle, ki je imelo vesle oči in smejoče ustnice, in da se je kmalu, osemnajst let stara, omožila z viničarjem Karlekom.

*

Denar, ki ga je Tereza zaslužila zadnja leta, so mati shranjevali in ko se je omožila, si je kupila posteljo, omaro in mizo; posteljnino in nekaj perila. Tereza je bila ponosna, ko so peljali balo v njen novi dom. Godci so sedeli na vozu in vso pot igrali na harmoniko.

Hiša je bila s slamo krita, kakor ona, v kateri se je rodila in kjer je preživela mlada leta. Tudi tu je bila ena sama soba in zidano ognjišče v veži. Tla so bila, kakor doma, ilovnata. V sobi je bila velika krušna peč in troje majhnih, z železnimi križi zamreženih okenc. Tudi tu je bila voda v grabi pod hribom, in gorice, ki jih bo treba obdelovati, so merile štiri pluge ali orale. Vse je bilo kakor doma.

Le da je doma videla samo z griča na grič, tu pa se je na eno stran odpiralo Murško polje in njene misli so po brezkončnem polju romale v neizmernost. Tudi ona dva s Karlekom sta imela kravico, tudi sta imela nekaj polja in si redila svinjo, kakor jo je naučila mati doma.

Minulo je leto, minuli sta dve leti in Tereza je pričakovala otroka. Delala je vse leto kakor poprej in kakor vse matere, ki čakajo, je zaupala v srečo svojega otroka. Vse sončne žarke, kolikor jih je sijalo nanjo to leto, je nastregla zanj v svoje raskave dlani.

Bilo je pozno v jeseni. Davno so že opravili bratvo in deževalo je brez nehajna. Tereza je bila sama doma, napojila je še kravo, ji dala krme, jo pomolzla — potem pa se je začelo.

Karleka ni bilo in ni bilo domov, soseda je bila predaleč in tako je Tereza sama čakala svoje ure. Končno je le prišel Karlek; ves dan je delal pri gospodarju. Ko je videl, kako je doma, se je takoj odpravil po babico. Nič ni čutil utrujenosti; samo neskončno daleč se mu je zdelo do babičine kočice in ura hoda se mu je zdaj zdela večnost.

Stara Košarka se je naglo odpravila, vzela je culo s seboj in odšla sta na pot. Karleku so stale znojne kaplje na čelu. Hodil je tako naglo, da je Košarka sopihala za njim in ga komaj dohajala. Ko sta končno vendar prišla do kočice, sta slišala v vežo jecanje. Karlek je obstal na pragu in se pokrižal.

»Kaj je to, tetica?«

Stara Košarka ga je potrepnjala po rami in ga potisnila skozi vrata.

»Nič se ne boj, vsaka stoka, kadar pride njena ura. Lepe ženske pa še stokrat težje prenašajo porodne bolečine. Lepša ko je, bolj kriči, kadar poraja. In tvoja je lepa.«

Karleku je bilo spričo njenih besed, kakor bi voda šumela mimo njegovih ušes, prav nič ni razumel, kar je pravila. Imel je samo občutek, da se godi z njegovo Terezo nekaj strašnega, nekaj nepojmljivega, podzemskega. Bilo ga je v dno duše strah. In preden je stopil v sobo, se je še enkrat pokrižal.

Ta čas je bila Košarka že pri Terezi.

»No, kako je kaj, Terezika? Ti je hudo? Nič ne misli, da je hudo; bo že vse minilo, jutri ne boš več vedela za to.«

Tereza je nekaj časa poležavala na klopi pri peči, nekaj časa je hodila po sobi in zopet posedala na stolu. Minute so se vlekle v večnost in zdelo se ji je, da je zanj vsega konec.

Košarka je velela Karleku, naj zunaj zakuri in pripravi toplo vodo. Sama pa je jela pripravljati posteljo in spraševala je Terezo, kje ima to in ono; iz svoje cule je vzela nepremočljivo platno ter ga pregnila pod rjuho. Nato je velela Terezi, naj leže.

Terezi pa to ni nič kaj prijalo. Imela je občutek, da bi morala hoditi brez kraja in konca. Zdaj pa jo silijo, naj leže in mirno čaka! — Končno sta jo babica in Karlek vendar pregovorila, da je legla. Krči, ki so se najprej javljali na pol ure, pozneje že na četrto ure, so bili vedno bolj pogosti. Bolečine so bile čedalje hujše; in Tereza je čedalje huje ječala; njeno stokanje je bilo vedno glasnejše, dokler ni prehajalo v kričanje. Babica je gledala na uro in velela Karleku:

»Le brž, da bo vse za otroka pripravljeno!«

Pogrela je plenice, ki jih je za prvo silo prinesla s seboj, pripravila umivalno posodo, da bo skopala otroka, in si dolgo časa z milom umivala roke v topli vodi.

Terezini krči so bili čedalje hujši. Rezki kriki so se trgali iz nje. Nenadoma pa je po koči zadonel nečloveški krik. Karlek si je zunaj v veži zamašil ušesa, potem pa kakor blazen planil v sobo.

Kričanje je ponehalo, babica pa je imela v rokah krvavo kepo in tisti hip se je oglasil otroški jok.

»Sina si dobil, Karlek!«

Brisala je kepo in jo okopala, in zdaj je Karlek sele videl, da je to res otrok, in kar verjeti ni mogel, da je to njegov sin. Košarka je otroka povila in ga dala Karleku.

»Glej ga, kak junak je.«

Njemu pa se je čudno zdelo, ko ga je držal v rokah. Te majhno bitje je bilo torej njegov sin. Prav ničesar ni čutil do tega majhnega svežnja plemi, bil mu je tuj in nepoznan. Kako majhen nosek ima in kako meži in nič ne ve. Spoznati se bova sele morala, si je dejal.

»Daj ga sem, pokaži ga.«

Tereza je spregovorila in iztegnila roko. Bila je silno bleda in njen glas je bil šibak.

Oba z babico sta za trenutek pozabila nanjo, ko sta se tukvarjala z otrokom. — Položil je otroka k njej, in ko ga je dela poleg sebe, se je razlil preko njenega obraza čudovit nasmeh. Pogled, s katerim je objela sina ta čas, je bil globok, bil je brez dna, kakor da sega prav one globine, kjer se iz večnega vrelnca luči krešejo iskre življenja. Čustvo, ki jo je navdajalo, je bilo nedeljeno, bilo je kakor ulito iz ene same zlahnte kovine. Srečna je bila, kakor nikoli poprej. Samo ena zavest jo je navdajala, da je dočakala svojega otroka, da sta njeno telo in njena duša dovršili nalogo, ki ni izrazna z besedami in ki jo zagrinja večna tema skrivnosti.

Tedaj je Košarka nenadoma planila k njeni postelji.

»Kaj je pa to?«

Iz postelje je lila kri in si napravila strugo proti vratom. Karlek je ves iz sebe prijel Košarko za roko:

»Kaj je to, tetica?«

Stara babica je zmajala z glavo in mu pošepetala:

»Nič mi ni všeč. Stopi, Karlek, stopi po zdravnika.«

Tereza je slisala, da sta se pogovarjala o zdravniku.

»Zakaj pa? Nič denarja nimamo pri hiši, in še zdravnika! Saj mi ni nič. Meni je tako dobro.«

Košarka jo je jezno zavrnila.

»Nič se ne vtlkaj v moje posle!«

Potisnila je Karleka skozi vrata v vežo in se sama stopila za njim.

»Karlék, naglo stopi po zdravnika. Reci, da krvavi in da doslej še ni vse v redu — pa bo že dve uri, kar je otrok tu. Naj prinese kar je treba s seboj.«

»Ali je zelo hudo, tetica?«

»Njej sami ni hudo, saj slliš, da ji je dobro. Tako pravijo vsi, ki močno krvavijo. Nevarno pa je, da bi nam kar na lepem zaspala, če bi izgubila preveč krvi. Ustaviti jo moramo, sicer bo po njej.«

Karlek je zopet nataknil svoj suknjič in že odšel, ko ga je Košarka še enkrat poklicala nazaj.

»Reci sosedi Mici, naj pride takoj sem.«

»Tetica, noč je, vse spi.«

»Kaj te skrbi noč! Le pokličí jo. Žena je, ona že ve, kaj je to, če jo pokličemo ponoči. — In ko boš šel mimo našega gospodarja, ga zbudi in poproši, naj zapreže konja in naj te do doktorja potegne. Morda jo bo treba odpeljati v bolnišnico.«

»Ste nori, tetica? V šestih urah je z vozom ne pripeljemo in kakšno vreme je!«

»Vse se stori, če je sila. — Pa stori, kar ti pravim, Karlek.«

In že je zaprla vrata in odšla k Terezi. Vzela je otroka od nje in ga položila na mizo ter odela s suknjo, ki je visela na kljuki za vrati. Nato je vzela iz svoje

cule konjak in ga po zličkah v hvala Terezi v usta. Masirala jo je vestno in ne-utrudno. Željno je čakala soseda Mico, da bi skuhala bolnici črno kavo, ki bi poživila njene izginjajoče sile. Zbrala je vse svoje sile in vso svojo voljo, da bi rešila onemu majhnemu človečku, ki še ničesar ne ve, mater, in bi prisilila naravo, da bi delovala vsaj v zadnjem trenutku tako, kakor je treba in bi izvrgla iz materinega telesa pogabo, ki je predstavljal vsak nadaljni trenutek, ko je ostala v telesu, večjo nevarnost za zastrupitev.

Končno je vendar prišla soseda Micika. Skuhala je kavo, ki jo je prinesla babica s seboj, ker je vedela, da je v nobeni viničarski koči ni moči dobiti. Prinesla je s seboj tudi sladkor, ker ji je bilo predobro znano, da v teh hišah sladijo ječmenovo kavo samo s saharinom, ki ga kipujejo od potujočih trgovcev.

Nato je babica ukazala Miciki, naj vzame rjuho, ki je bila vsa preplavljena s krvjo, izpod Tereze, in položi pod njo svežo. A kaj, ko ni bilo dolgo, pa je ležala Tereza zopet vsa v krvi; tla v sobi so se pordečila. Ker ilovica vlage ne vpija naglo, so stale vse do vrat velike mlake krvi, ki je bruhala iz Tereze.

»Daj, Micika, pripravi kak zaboj ali košaro za otroka. Na mizi ne more ostati.«

Zdaj se je zopet oglašila Tereza.

»Tam zgoraj na podstrešju je košek. Pripravila sem ga. In tukaj odpri omaro, v nji je par plenec.«

Soseda je dala babici luč v roke.

»Dajte, posvetite mi. Da se ne bi kaj užgalo.«

Ko sta zaprli vrata za seboj, je soseda pobarala:

»Kaj je to, da tako krvavi? Izkrvavela bo, preden bo prišel zdravnik.«

»Upajmo, da ne. Kdo bi si mislil! Taka krepka ženska, pa gre vse narobe, ko je že otrok tu. — Sicer pa nikar ne brbrajva, naglo vzemi košek, jaz moram nazaj k njej. Postavila je hič na tla in je sosedo, ki je godrnjala, da ničesar ne vidi, pustila samo.

Soseda je končno vendar našla, kar je iskala. Postlala je otroku v košku in se zaskrbljeno ozirala v porodnico.

Ura na steni se je zdaj premikala prenašlo naprej in če bi mogli, bi obe ženi zadržali čas, da bi ne drvel slepo dalje in bi prišel zdravnik še o pravem času.

*

Doktor Potokar je pravkar prišel od bolnika, h kateremu so ga bili klicali že pozno na večer. Ves dan je naporno delal in komaj je zvečer legel in zaspal, so ga klicali v oddaljeno vas k gospodarju, ki je obolel za pljučnico. Obenem in z istim vozom pa so šli tudi po župnika v župnišče. Ko sta se potem vozila rama ob rami k bolniku, je zrl zdravnik mirno predse in enozložno odgovarjal na vjudna duhovnikova prizadevanja, da bi ga zapel v pogovor. To se mu seveda ni posrečilo, ker je Potokar sam zase vso pot preklinjal. Takrat pošljejo pomoč vragovi, ko gredo že po duhovnika!

Ko so dospeli na kmetijo, je Potokar vdrl v sobo h kmetu in pustil duhovnika čakati pred vrati, dokler ni opravil. Prerekel je ženskam v hiši vse kletvice, kolikor jih je obsegal njegov slovar. Punktiral je bolnika in mu vzel vodo z desne strani, udrdil vse potrebno, ukazal, naj ga pridejo naslednjega dne z vozom iskat. H koncu je se vse, ki so bili pri njegovem prihodu prisotni, ozmerjal, da bodo sami krivi gospodarjete smrti, ker so tako odlašali — in velel odpeljati. Vso pot je godel predse in skoraj bi privoščil kmetu in njegovim neumnim ženskam, da bi umrl. Če ne bo umrl, bo itak čudež. Deset dni! In ga niso prišli iskat! Zdaj, ko je že na koncu, pa ti pridejo obenem ponj in po le onega dušebrižnika! Zdaj naj dela čudeže.

Doma je premeril kar po štiri stopnice hkratu, da bi prišel prej do svoje postelje. Vroč čaj ga je že čakal. Popil ga je, se naglo slekel in pri priči zaspal.

Sanjalo se mu je, da je bilo zjutraj. Ležal je še v postelji in žena mu je prinesla, kakor navadno, zajutrek. Bila je vsa sveža, njeni črni lasje so bili mehko zviti v zatiljku in so se ji kodrali vse do čela. Njena temnordeča jutranja obleka je obdajala njeno lepoto in on je legel nazaj na blazino, priprl oči in se vtapljal v pogledu nanjo. Tedaj ga je nenadoma vprašala:

»Te novice še ne veš?«

»Katere?«

»Danes ponoči so klicali župnika k nekemu kmetu. Ko se je vozil proti domu, se je voz prevrnil tam na mostu, saj veš, pri križišču. Župnik je odletel z voza in priletel z glavo ob kamen. Naložili so ga na drug voz, ki je slučajno privozil isto pot, v trgu so zbudili šoferja in ga z avtom prepeljali v bolnico.«

»Nemogoče! Saj ni mogel voziti mnogo za mano. Bila sva skupaj pri istem bolniku.«

»Zgodilo se je. Naši Minki je povedala kuharica iz župnišča.«

»Kaj pa je? Je hudo?«

»Saj veš. Ženske tega niso vedele povedati.«

Tedaj je nekdo pozvonil. Pritiskal je s tolikšno silo na zvonec, da je Potokar planil iz sanj, skočil s postelje in se ves tresel od mraza.

»Vrag, kaj je spet to?«

Pomolil je glavo skozi okno in se neprijazno zadril:

»Kdo je?«

V dežju in temi sploh ni nikogar opazil.

»Jaz sem, gospod doktor.«

Karlek je stal tesno ob hiši in plaho odgovoril.

«Kdo je to, jaz? Govori, kdo si, človek božji!»

Tedaj je Karlek zbral vse sile in povedal, kar je imel povedati.

»Viničar Karlek sem, gospod doktor. Moja žena je rodila in strašno krvavi. Babica je rekla, naj vas grem iskat.«

»Koliko časa je že bilo po porodu, ko si me šel iskat.«

»Ne vem, več ko uro pa je bilo.«

»Ali noriš, človek božji! Naglo, naglo odtod!»

Zdaj sploh ni več občutil utrujenosti. Pozvonil je strežnici, ki je vsa zaspana takoj pritekla v sobo, in ji ukazal, naj mu naglo pripravi instrumente. Medtem se je oblačil, vzел električno žepno svetilko in par baterij ter vse, kar je še potreboval, skočil na voz — in že sta se peljala po blatni cesti v silnem dežju.

Cesta je bila ilovnata, vsa mehka, in konji so se, ko so prišli enkrat skozi gozd in vozili po bregovih, često vdirali do kolen v blato. Potokar je Karleka vse izpraševal in bolj ko sta se bližala koči, težje mu je bilo pri duši. Nепrestano je priganjal hlapca, naj hitreje vozi. Zdelo se mu je, da dremlje! To pa ni bilo res, da bi hlapec dremal. Tudi on je poznal Terezo, služil je istega gospodarja, kakor onadva s Karlekom, tudi njemu je Karlek zaupal svoje skrbi. Zato je priganjal kar se je dalo. Doktorju Potokarju pa se je vendarle zdelo, da hlapec spi in da vozi po polževo. Zdaj je bila zanj vsaka minuta silno važna, vsak izgubljen trenutek je za porodnico, h kateri so ga klicali, lahko usoden.

(Dalje prihodnjič.)

---

*Pes ni ponižen, ker je lačen, temveč zato,
ker je pes.*

Iv. Cankar, Krpanova kobila.

*Usodno uro spoznati, kadar bije, ni umetnost;
ampak slutiti jo prej, to je umetnost.*

Ivan Cankar, Martin Kačur.

Sonet današnjega časa

Tone Seliškar

*Zapira se nebo, že zadnja luč ugaša,
čez sonce megla je udarila pečat,
oblaki mokri segajo do naših vrat,
vse tople misli burja nekam nam odnaša.*

*Je misel naša mar le list z drevesa,
ki pade z veje ko metulj vsem sapam v pest,
da se vrtinči plaho, kakor naša vest,
v brezdno pekla, zdaj spet v nebesa?*

*Že naše čase orje spev smodnika;
zdaj zmage smo pijani in spet mrak
poraza nas vlovi in biča glas sodnika:*

*Ti si in nisi! Si šalobarda, te obrača vsak,
si list v vetru, izgubljeni klic vodnika!
Tedaj se zdrami! Ne bodi sapam vsem bedak!*

Mesto je vedno enako

Ana Kamenova — prev. P. Hočevarjeva

(Odlomek iz romana »Mesto je vedno enako«)

Pesem ima krila, a leti včasih kakor topli veter, ki veje ob žetvi nad zrelo njivo skozi smeh žanjic. Včasih leti po stropu in po stenah nove sobe, ko slikar na široko maha s čopičem. Včasih se komaj sliši, ko čevljar preveč nabija klince. Povsod je pesem. Tudi skozi temne gozdove gre, ko se mrači in si človek s pripevanjem odganja strah. Včasih pa švigne kakor nevidna puščica in se zapiči v dušo.

Tudi v Helenino dušo se je zapičila pušica. Danes dopoldne jo je začutila, ko je srečala na ulici inženjerja Kalčeva.

Kolikokrat je od jeseni, ko je bila na rudniku, mislila na Kalčeva. Od takrat jo zasleduje tisti tango in pri vsaki gramofonski plošči, pri vsakem plesu se spomni lepega samotnega inženjerja s toplim glasom. Tudi sedaj, ko je zaslišala pesem z ulice, se je spomnila nanj.

Ali tudi pesem pod cestno svetilko lahko švigne kakor pušica? Od daleč se sliši, bliža se, ustavlja se pod oknom. Nekaj znanega je v nji, nekaj jako znanega, nekaj, kar smo že slišali, pa zopet poslušamo in se nasmehnemo. Zelena papiga odpeva tej pesmi in bele miške so se nehale sprehajati po oguljeni škatlji. Pesem prihaja do Helene Gavrilove, ki takoj pusti delo in steče k oknu.

Pa si Helena vendar ne bo vlekla »sreče«? Ali pa bi rada videla, kako bo zelena papiga modro stegnila debeli kljun in potegnila usodo poročene žene? Ne, Heleni Gavrilovi je pesem lajne kakor let štokelj, kakor cvetje na drevju, kakor privezana martenica na češnjevi veji.* Pesem iz lajne prinaša njej pomlad, kajti lajnariji s »srečo« začno hoditi takoj, ko se vreme ogreje, Helena hoče odpreti okna,

* Bolgarski narodni običaj. Pisano volneno nitko, martenico, si prvega marca privežejo okoli roke in jo vržejo proč, ko zagledajo prvo lastavico. (Op. prev.)

da bi prišel topli zrak v seboj. Rada ima to pesem, ki se skoraj nikoli ne začneja od kraja. Včasih se začne v sredi, včasih na koncu, včasih od tam, kjer je prenehala, ko se je nekdo na cesti ustavil, da bi izvedel svojo bodočnost iz rumenega, modrega ali zelenega papirčka. A danes ne gode lajna. Na električni drog se je naslonil starec s papigo in poželjivo gleda mimooidče. Poleg njega je na trinožniku škatlja z listki: za samec, za dekleta, za poročene žene. Trdno stoji papiga na robu škatlje in guga zeleno perje. Pesmi prilija iz harmonike, ki jo razteguje in stiska črnolasi fantiček. Helena je pritisnila čelo na šipo. S kakšno vpeno igra fantiček! Prsti se mu gibljejo kakor začarani, harmonika je nagubana, pesem leti kakor metulj in drobni kolo. Nato pa začno roke harmoniko raztegovati, vedno bolj, kolikor se morejo stegniti, da objemajo svet. Valovi se razlivajo in pojo. Zopet drugače. Druga za drugo prihajajo pesmi iz harmonike, ki diha s človeškimi prsti. Deček ne vidi nikogar. Ne vidi, da se nihče ne vstavi in ne vrže papigi dveh levov. Ali je deček začaran ali je pesem v njegovih očeh?

Ne bo nikogar na ulici, da bi razumel, kako lepo igra? Da bi potegnil zanj rožnat listek in prečital: Ti imaš velik dar v rokah in v srcu, spočetka ti bo življenje težko, potem te bodo nosili na rokah; živel boš več kot sto let v spominu ljudi.

Pa bi ne mogla tega Helena napraviti? Skoraj bi se odločila, da bi odprla okno, se nagnila ven in rekla, naj ji da srečo. Ali kaj bi si mislila tam v likalnici dekleta, ki so prišla na prag? Kaj bi rekli drugi ljudje na ulici? Helena Gavriloča si kupuje srečo! Pa da bi rekla služkinji, naj nese dečku dva leva, ne dva — dvajset. A deček, ki je ves zamaknjen v pesem, gre dalje, starec prime trinožnik in papigo. Helena pa stiska v roki pripravljene dvajset levov in ji je težko za pomladjo, ki je odšla, za nedovršeno pesmijo, za nečim daljnjim, ki naj bi jo dvignilo iznad vsakdanjosti.

Ta pesem je zavrnila njene misli k inženjerju Kalčevu. Ko ga je bila danes oddaleč zagledala na ulici, se je razburila. Ni ga videla od jeseni, a kolikokrat so se njene misli pogovarjale z njim. Dopoldne je šla mimo pisarne »Kiselec« in je videla inženjerja, ko je prišel ven. Zavila je s pota in šla nalašč proti njemu, ter se je sama sebi čudila, da je tako vesela, ko ga vidi. Prišla je k njemu, on se je odkril, da so se pokazali svetli kostanjevi lasje, in se nasmehnil, da so se mu naredile jamice, ona pa je šla naglo dalje, se mu samo nasmehnila in pokimala z glavo.

Helena si ni mislila, da se ga bo tako razveselila, ko ga bo videla, ni mislila, da se bo tako razburila, in tedaj se je zbalala, da bi njene nepokorne misli ne izpregovorile glasneje. Zato je šla takoj naprej. Sedaj se pa jezi sama nase, zakaj se ni ustavila in se pogovorila z njim.

Kaj je njej inženjer Kalčev? Prav slučajen znanec. Takih znancev ima v Sofiji veliko, pa ni še na nikogar mislila. Če bi ga bila prvokrat srečala v Sofiji, bi se morda niti ne zmislila več nanj. Toda Kalčeva je videla gori v rudniku, sredi divje lepote, sredi gozdne samote, tam, kjer si je predstavljala, da bo videla samo premog in rudarje.

Tam se ji je zdel Kalčev v sportnem kostimu nenavadno lep mož. Zdel se ji je kakor menih, ki je sam prišel sem za pokoro in ki nedvomno skriva v duši ljubezensko tragedijo. Drugače si Helena ni mogla objasniti, kako je mogel ta mladi in sposobni mož prostovoljno iti v pregnanstvo v gozd. Ali je pa nenavadno zmožen res, odkar je on na rudniku, so napravili velike spremembe in stavbe.

Pesem harmonike jo nosi kakor leteč konj z razvihrano grivo. Zakaj se Helena ni ustavila dopoldne, da bi bila govorila s Kalčevim? Gotovo bi bil tudi on vesel. Tam na rudniku jo je gledal s toplimi očmi in glas je imel lepši kakor pevec v tangu. Zakaj ji je takrat rekel, da bi ne mogel biti ljubezniv z njo, niti če bi hotel biti.

Pesem harmonike se zopetliši kakor odmev iz daljave. Helena se nagne, da bi videla, kje je godec. Dalje gre, pesem se šeliši, dečka pa ne vidi.

Helena se umakne od okna in prime igle v začetem puloverju. Ne bo pletla, le pred ogledalo se je postavila in si pomerja nedovršeno pletivo. Toda namesto da bi se gledala v ogledalo, si misli:

Če bi se bila dopoldne ustavila z inženjerjem Kalčevim, kaj naj bi mu bila pa rekla? Morda bi ga bila vprašala:

»Ali ste res tako romantični, kakor sem si vas predstavljala jaz?«

Ne, raje bi mu bila rekla:

»Torej ste le prišli v Sofijo, da se boste navadili ljubeznivosti z menoj?«

»Da.« bi bil odgovoril, »toda v zameno me boste naučili tango.«

»Ne znate tanga?« bi ga bila vprašala. »Seveda vas bom naučila, a meni se zdi, da plešete vi veliko bolje kakor jaz. Prav rada bi plesala z vami.«

Helena se zasmеje veselemu odsevu in ogledalu, sede in začne plesti.

Ali je kaj pregrešnega v teh njenih miselnih pogovorih? Kdo bo izvedel zanje? Mar gre malo praznih čenč in premišljevanj po marsikaterih umnih in neumnih glavah! Ali se kdo briga za neizgovorjene misli? Helena se zasmеje:

Ali vemo, kaj so sanjale in po čem so hrepenele naše prababice, ko so »vpletale svoje sanje« v vez, kateremu se še sedaj čudimo. Morda so v njem tudi pregrešne misli, zato se po narodnem vezivu tako često prepletajo rdeče in črne niti. Moj pulover pa je v najbolj nedolžnih pastelnih tonih: rožnat in moder.

Vrata se odpirajo. Helena se zdrzne, ker sliši glas inženjerja Kalčeva — topli, melodični glas:

»Jaz mislim, gospod ravnatelj, če hočemo delavce še bolj zainteresirati, jih moramo pritegniti, da bodo udeleženi pri dobičku.«

»Jaz bi ne bil proti temu, da napravimo to pozneje. Sedaj pa je prehitro. Kakšne dobičke imamo? Še izgube pokrivamo. Nekaj drugega, mislim, bi napravili: da bi razširili plačevanje »na akord«. S tem bo ustrezno dobrim delavcem. Počakajte me trenutek, prinesem vam sem skice.«

Helena vstane in rožnato klobko se ji zatrkali prav do Kalčevih nog.

»Ali me niste videli?« pravi Helena in se zasmеje.

Kalčev se pripogne, da bi pobral klobčič. Gavrilov pa gre v sosedno sobo. Helena obstane in navija nitko na klobko. Rada bi kaj rekla inženjerju, pa ji ne pride nič na misel.

»Ali ste vedno tako molčeci?« reče šaljivo, pa se takoj razburi, ko sreča njegov pogled in sliši njegov glas:

»Ne, gospa.«

»Torej ste samo z menoj neljubeznivi. Jaz sem pa mislila, da se boste spremenili, ko pridete v Sofijo.«

Rožnato klobko se zopet zatrkali. Helena ga je izpustila, Kalčev se pripogne, ga pobere in stopi proti nji, da bi ji ga dal. Helena ga prostreže:

»Prosim vas, denite ga tja na mizico.«

Sedaj umolkne tudi Helena. Nenadoma ji je nekako težko. Kaj je hotel inženjer povedati?

Štefan Gavrilov se vrne in soba je zopet polna življenja.

»Tukaj so skice, Kalčev. Kakšen smisel ima, da se naprej dolbemo po jasku, dokler ne napravimo prej drugega ventilacijskega rova? Saj ga itak ne moremo eksploatirati prej kakor čez dva mesca. Čemu bi že sedaj vlagali denar?«

»Vidva bi bila rada sama,« pravi Helena. Ne da bi dala inženjerju roko, krene proti vratom:

»Na svidenje, gospod Kalčev,« pravi od daleč.

Inženjer se molče prikloni.

Kaj je bilo posebnega na XII. kongresu Mednarodne zveze za žensko volivno pravico in žensko državljansko udejstvovanje

Erna Muser

II.

Kaj je, kar ustvarja bolj ali manj demokratski odnos med posameznimi sloji, med ljudmi različnih poklicev, je vprašanje, ki se kaj lahko samo od sebe stavi človeku v deželi, ki si lasti pridevek dežele enakosti. Kaj je, kar približuje kmeta in delavca, kar približuje malega človeka tako imenovanim »boljšim slojem?«

Takšnile »boljši« sloji se kaj radi razburjajo med dela in kruha potrebnim človekom, ki noče prijeti za vsakršno delo, češ, delo vendar ne ponižuje človeka, delo, tako ali drugačno, človeka dviga, plemeniti itd. Ne zavedajo se pa, da sami jemljejo delu ceno, ga napravljajo za nekaj človeka ponižujočega, ker ga le premnogokrat ne nagrajuje v toliki meri, da bi moglo človeku nuditi tudi človeka dostojno življenje.

Delo je, kar nas razdvaja, in delo, kar nas združuje. Ne vrsta dela, ampak vrsta kruha, ki ga delo človeku reže. In spet je delo, ki nam v večji ali manjši meri dovoljuje užitek kulturnih in civilizacijskih dobrin, na drugi strani pa nas prav užitek kulturnih in civilizacijskih dobrin usposablja za borbo, ki bo delu priborila pravo ceno. Tudi užitek kulturnih in civilizacijskih dobrin približuje kmeta in delavca ostalim, ustvarja demokratski odnos med različnimi sloji.

Če se šteje danes Danska z ostalimi severnimi državami med najbolj demokratske države, ker so široke ljudske plasti visoko kulturne, k čemur spet niso v zadnji vrsti pripomogle ljudske visoke šole, ki so se po zgledu danskih, osnovala tudi po vseh sosednjih državah. Takšne ljudske visoke šole za odraslo mladino si je prvi zamislil danski pastor pesnik Grundvig (1783 do 1872), ustanavljal pa jih je zlasti po letu 1849., ko so Danci dobil ustavo in z njo politično svobodo, Christen Kold (1816 do 1870); posebno pa se je to šolstvo razvilo po letu 1864., ko so bili Danci v vojni z Nemčijo težko poraženi in ko je bilo treba z vsemi razpoložljivimi sredstvi in čim bo-

lje usposobljenimi silami delati za preosvitev domovine. Že v šestdesetih letih preteklega stoletja je Kold zbiral tudi dekleta v svoji šoli, drugje so ga posnemali in kmalu so pohajale ženske visoke ljudske šole skoraj v istem številu kot moški. Te ljudske visoke šole trajajo nekaj zimskih ali poletnih mesecev, nudijo pa v času šolanja učencem tudi hrano in stanovanje. Od začetka do danes so seveda doživele že mnogo sprememb. Danes niso mladi ljudje, ki prihajajo v take šole, več tako neokretni in neizobraženi kot njih predniki pred desetletji. Mladina zahteva danes več, ne zadovoljuje se samo z domačo, nordijsko vzgojo, zanimajo jo vsa svetovna dogajanja. Prve ljudske visoke šole so bile seveda namenjene kmečki mladini in še danes so največ kmetje, ki pošiljajo svoje otroke vanje. Vendar pa jih skušajo v novejšem času ustanovljati tudi v mestnih središčih predvsem za industrijske delavce. Po svetovni vojni so pri Helsingöru ustanovili mednarodno visoko ljudsko šolo, ki naj bi po besedah njenega predstojnika Petra Mennichea zgradila most med različnimi narodi, ki si sicer ostajajo tuji in si ne zaupajo. Ta mednarodna visoka šola ima v zadnjih letih preko sto učencev na leto in to največ Švedov, Norvežanov, Nemcev, Angležev, Amerikancev. Prevladujejo pa Danci, med temi spet delavci iz Københavna in drugod. Čeprav obiskuje te ljudske visoke šole še danes po večini kmečka mladina, to niso poljedelske in gospodinj-ske šole. Vendar pa se je poljedelstvo na Danskem prav po zaslugi teh šol po letu 1864. zelo dvignilo. Saj bo izobražen kmet znal umno gospodariti, čeprav ne bo imel stroge strokovne izobrazbe. Seveda pa imajo Danci tudi posebne poljedelske šole, ki so dobivale in še dobivajo svoje najboljše učence prav iz teh ljudskih visokih šol. Vse ljudske visoke šole niso enotno urejene. Nekaterim je celo glavni namen branje in proučevanje svetega pisma. Socialno demokratska stranka pa je po Izobraževalni delavski zvezi ustanovila delavsko ljudsko

visoko šolo tudi po Grundvigovem načinu, vendar na podlagi načel socializma.

Leta 1930. je bilo na Danskem 60 ljudskih visokih šol s 6500 učenci in 22 poljedelskih šol s 3000 učenci.

Nekaj podobnega, našim razmeram prirojenega, kar bi dvigalo in dvignilo gospodarsko, kulturno in moralno raven naših nepismenih ljudskih slojev, bi si človek iz vsega srca želel tudi na Slovenskem in drugod po Jugoslaviji. In čim prej, kajti že zdaj bi morali marsikje začenjati tam, kjer so na Danskem začeli pred sto leti.

Ne samo merilo kulture, tudi merilo demokracije — je vedno tudi položaj, ki ga zavzema žena, pravice, ki jih ima ali nima. Danke imajo aktivno in pasivno volivno pravico in me v Jugoslaviji, ki smo skoraj prav tako kulturno izgledale kot one same, smo bile pravo čudo, ker nimamo političnih pravic. Seveda imajo Danke tudi delavna ženska društva in ta ženska društva imajo svoj dom, Ženski dom, ki je bil spet pravo čudo zame, ki vem, da nima niti Slovenska sekcija Jugoslovanske ženske zveze niti ljubljanski Ženski pokret svojega lastnega društvenega prostora. Københavski Ženski dom je nov, lep in udoben, ima veliko dvorano za prireditve, potem razne društvene prostore, dalje hotel in restavracijo. Posebej imajo pa Danke feministično knjižnico in čitalnico. In še imajo velik dom za visokošolke, ki so si ga same lepšega in udobnejšega zgradile po danskem vzorcu Švedinje v svojem univerzitetnem mestu Sundu. Je last univerze, vendar so v upravi tudi študentke. Vsaka štu-

dentka ima svojo sobo v Sundu z majhno pred sobo — umivalnico z mrzlo in toplo vodo. Vsako nadstropje ima svojo kuhinjo, kjer si morejo študentke same pripraviti kak manjši obed. V poslopiju je še sprejemnica, telovadnica, pralnica, sušilnica, kopalnice. Prostоров za prireditve ni, ker so dvorane na razpologo v skupnih študentovskih društvenih domovih, prav tako so menze skupne za študentke in študente. Tudi skupnih učilnic, kakor jo ima zaradi svojih, po večini ogromnih skupnih spalnic tudi beograjski novi Dom visokošolk, seveda ni.

Takole sem našela eno ob drugem, ker bi si za Ljubljano želela Ženski dom z društvenimi prostori za razna, tudi študentska ženska društva, z dvorano za prireditve, feministično knjižnico in čitalnico in z domom za visokošolke. Ne samo iz denarnih, predvsem iz feminističnih razlogov, bi se moralo delo študentk tesno povezati z ženskimi, v prvi vrsti feminističnimi ženskimi društvi, zato ker danes še žal niso vedno študentke in pozneje absolventke naših najvažnejših učnih zavodov najbolj žensko zavedne. In ker je danes med njimi daleč nad polovico hodočih in že vzgojiteljic, in ker tudi ostale tako ali drugače prihajajo v živi stik z mladino in tudi odraslimi, na katere bi mogle in morale vzgojno vplivati, bi bilo nujno, da se vse od prve do zadnje temeljito preobrazijo s svojih človeških pravic in dolžnosti zavedajočo se žensko miselnostjo, ako hočemo, da bomo zmagale.

In zmagati moramo!

Svoboda in odgovornost

P. Hočevarjeva

Kdor se ne zaveda popolne odgovornosti, ne more imeti osebne svobode.

Havelock Ellis

Do lanskega leta so ženska društva po vseh državah delala kolikor toliko po skupnem načrtu. Različne mednarodne zveze so na kongresih proučevale življenje, položaj in potrebe ljudi, zlasti žene in družine, ter določale naloge in smernice, ki naj vodijo

prizadevanje žena po vsem svetu, seveda z ozirom na domače razmere. Vojna je marsikje prekinila ne samo medsebojne mednarodne vezi temveč tudi enotno delo, žene so se znašle pred prav posebnimi nalogami svoje domovine; feministično delo v ožjem smislu se je moralo umakniti delu za notranjo ali celo zunanjo obrambo države. Vendar je prav sedanja vojna doba naložila ženam nekatere nove skupne naloge. Usod-

ni vojni čas je rodil nove moralne nevarnosti, ki ogrožajo bodočnost slehernega naroda in izpodkopavajo temelje telesnega in duševnega zdravja. Mednarodna ženska zveza opozarja v svojem zadnjem Glasniku na eno teh najhujših poretih vprašanj na pojmovanje morale, in ugotavlja nekatera načela, ki morajo ohraniti svojo vrednost in se uveljaviti s pomočjo ženskega prizadevanja. Dočim se je ta organizacija v okviru svoje komisije za enako moralo borila do slej za odpravo prostitucije, za ukinitve javnih hiš proti trgovini z belimi sužnjami (z dekletji), ki jih prodajajo trgovci javnim hišam, za boljše vzgojo zanemarjene in propadle mladine, stoji danes pred novo nalogo — kako naj se obvarujejo načela nračnosti spriču mnogoterih sprememb v življenju mož in žena. Vojna vihra ni povzročila velikih življenjskih sprememb samo v vojujočih državah temveč tudi v nevtralnih, ki morajo prav tako imeti pod prozjem veliko število moških. S tem, da so toliko množice moških vpoklicane, da so ponekod tudi žene mobilizirane ali da so zasedle delovna mesta vpoklicancev, so nastale velike spremembe v normalnem življenju prebivalstva, zlasti v življenju mladih ljudi obojega spola. Danes še ne vemo, kakšna bo bodočnost, zavedamo pa se, da bo odvisna od sedanje mladine, od njenega nraštvenega pojmovanja, od njene zavesti odgovornosti. Treba je storiti vse, da pričamo mladino, v kakšnem razmerju sta si pojma osebna svoboda in odgovornost povsod, zlasti pa v zadevi spolnega uživanja. Vsakdo, ki priznava načelo osebne svobode, se mora sam zase zavedati in mora tudi mladino opozarjati, da svoboda osebnosti nujno zahteva brezpogojno priznanje popolne odgovornosti za svoje ponašanje. Kdor trdi: jaz sem zrel in imam pravico, da živim, kakor sam hočem, mora tudi dodati: zavedam se posledic vsakega svojega dejanja in prevzamem odgovornost zanj. To načelo mora biti osnova pravemu nraštvenemu pojmovanju. Vsaka žena bi ga morala vcepjati svoji okolici, možu, bratrom, sinovom, znancem, da se v slehernem človeku utrdi zavest, kdor priznava osebno svobodo, nujno sprejema tudi odgovornost za posledice, ki izvirajo iz te svobode.

Nikakor pa ne smemo zahtevati, da se

mora samo mladina zavedati posledic sproščenega vedenja. Ne, s to zavestjo moramo biti prepojeni mi vsi. Mladina stoji danes pred novimi, težkimi življenjskimi pogoji, za katere smo odgovorni mi. Če zahtevamo od nje, naj živi ob lastni odgovornosti, dostojno in redno, tedaj moramo mladeničem in dekletom, ki so v službi naroda in države, pomagati, da jim bo življenje znošnejše in bodo lažje izpolnjevali, kar zahtevamo od njih. Zato so na lanskem mednarodnem kongresu v Kopenhagnu žene sprejele sklep, ki je opozoril socialne organizacije in vlade vseh držav, naj skrbje, da bodo mladi vojni obvezanci imeli v prostem času dovolj razvedrila, ter jim dajo priliko za zabavo na vezbališčih, poleg tega pa naj jim omogočijo tudi prijateljske zveze z rodbinami civilnega prebivalstva v kraju, kjer so nastanjeni.

V nekaterih državah so tudi žene v službi državne obrambe; zapustile so dom, redno poklicno delo in urejeno privatno življenje. Po tovarnah, bolnišnicah, v prometu, morda celo v fronti je njih torišče, vse njihovo osebno življenje se je moralo iztržiti z normalnega pota. Zato je pa treba tudi tem ženam prilike, da se v odmorih telesno, duhovno in čustveno sprostijo. Posebne važnosti za mladega človeka je sproščenje duha in čustev, saj je tudi telo odvisno od duha. Obvladanje telesnih in spolnih gonov je odvisno bolj od duševnih kot od fizičnih činiteljev. Mladi ljudje so sedaj čisto obsojeni, da morajo prosti čas prebiti v duhovnem brezdelju, čutijo se osamljeni, brez stika s prijatelji in z onimi, ki jih ljubijo. Ali je kaj čudnega, če izgubi tak človek moč nad seboj, če duh izgubi oblast nad telesom, da se ne more več premagovati in se vdaja gonom. Da rešimo mlade ljudi, je potrebno dvoje: po eni strani jim moramo dati višje ideale, duševne vrednote, ki lahko usmerjajo njih življenje, po drugi strani pa jim preskrbeti sredstva in prilike za zdravo razvedrilo, za duševni razmah, dobro vzpodbudo, ki bo sprostita njih telo, razum in čustva ter jih osvobodila občutka dolgočasje in osamljenosti.

Poleg težav, ki so neposredna in naravna posledica spremenjenega in uklenjenega življenja v vojni službi, pa grozi mladim ljudem še druga nevarnost, ki jo povzročajo

prav tisti, ki bi morali biti vodniki k višjemu pojmovanju нравstvenega življenja.

Mladi ljudje se dajo kaj radi zapeljati skušnjavam. Kdo se zaveda, da jih zapeljuje v nevarnost in propast celo državni sistem sam?

Mednarodna ženska komisija za moralo opozarja žene naj budno zasledujejo, kakšno stališče zavzemajo vlade glede vprašanja spolnosti. Mednarodna ženska zveza je vedno zagovarjala abolicionizem, njene članice so vedno zahtevale odpravo reglementirane prostitucije. S tem, da je prostitucija pod zakonitim nadzorstvom in imajo prostitutke zdravniška sprječevala, hoče odredba pač obvarovati moške pred spolnimi boleznimi, t. j. pred posledicami razuzdanega življenja. Pa je to dovolj? Ali se ne ubija s tem čustvo odgovornosti? Kaj je venerična bolezen edino zlo spolne sproščenosti? Mednarodna ženska zveza proglašča: z reglementacijo ubija država zavest etičske odgovornosti, ki je temelj нравčnosti.

Javne hiše so vzpodbuda prostitucije in zapeljujejo mlade ljudi v pogubno in človeka ponižujoče pojmovanje spolnih odnosov. Sistem, ki šteti mladega človeka samo pred posledicami spolnega izživljanja, je zgrešen in poguben. Zato se morajo žene boriti proti takemu sistemu. V nekaterih državah prilagajo vojaški opremi takozvane profilaktične zavitke. Če dobi vojak kar v roko sredstvo, ki ga bo obvarovalo spolne okužitve, se mu s tem vceplja zavest, da

nihče ne pričakuje od njega spolne vzdržnosti, odrekanja v neodgovornih, ponižujočih spolnih nasladah, saj gre le za to, da se izogne okužitvi.

Kako bi bilo z moralo mladih žen in deklet, ki stopijo v službo državne obrambe, če bi jih oblast opremljala s takimi »profilaktičnimi zavitki«, ki bi vsebovali sredstva proti spočetju in zdravila proti okužitvi? Prav gotovo bi to v večini primerov pomenilo pohujšanje, propad нравnosti, saj bi vsaka žena upravičeno lahko sklepala, da ni potrebno odrekati se nedovoljenim, slučajnim in nedostojnim spolnim zvezam. Prav tako učinkuje ta sistem na moralo mladih moških. Kljub vojni in kljub izrednim težkim življenjskim spremembam ne smemo nikdar pozabiti načel, v katera verujemo, in se moramo vztrajno boriti proti vsemu, kar bi lahko zmanjšalo zavest odgovornosti in vzpodbujalo k spolni sproščenosti. Predsednica komisije za moralo priporoča ženam, naj večkrat opozarjajo na besede, ki jih je govoril generalni inšpektor francoskega ministrstva za narodno zdravje:

»Poglavito je, da mladi moški spoznajo razliko med ljubeznijo in spolnim pozebljenjem; da se nauče spoštovanja do sebe samega in do žene; da se zavedo, da ni dvojne morale — posebne za moške in posebne za ženske — temveč da je samo ena morala, ki velja za oba spola in temelji na istih načelih.«

K razstavi Karle Bulovčeve

Eda Stadler

Leto 1940. smo začeli v Jakopičevem paviljonu z zanimivo in visoko nadpovprečno razstavo. Na dan sv. Treh kraljev je pokazala občinstvu svoje umetniško delo kiparka Karla Bulovčeva, žena, ki se je vsa predala svojemu umetniškemu poslanstvu in z vsem ognjem živi svojemu vzvišenemu poklicu. Daš deset let je minulo, odkar je prvič razstavljala v Ljubljani v prav istih prostorih kot danes. Ko je takrat stopila pred javnost, je bila polna upa in mladostnega optimizma. Toda naša javnost jo je

rezko odklonila, in za mlado umetnico se je začela razočaranj bogata, trnjeva pot slovenskega umetnika, ki si je drznil sredi malenkostnih, ozkih razmer verjeti v zmago lepote in dobrote.

Pri otvoritvi razstave je opisal umetniški razvoj in težko pot Karle Bulovčeve njen mož, Ivan Mrak. Presenetila je jasna objektivnost, ko bi človek pričakoval skrajno zagrenjenost, celo sovraštvo. Saj bi bilo to kaj lahko umljivo po vseh težavah in grenkosti, ki jih je morala okusiti umetnica

in z njo seveda tudi njen mož od strani slovenske kulture, tiste večno enake, »ki je izpila kri Groharju in Cankarju«, da ponovim Mrakove besede. Karla Bulovec pa je dokazala, da tudi krivica in nerazumevanje ne moreta zadušiti pravega umetniškega ognja, ki drzno zmaguje vse ovire in kot svetel, čist plamen plane na dan. In tako je šla tudi Karla Bulovčeva z občudovanja vredno žilavostjo po zarisani poti, polni samozatajevanja, odrekanj in trdega dela. Smrtnik zmore kaj takega le, če res nosi v sebi tisto čudežno iskro genijalnosti. Vse, kar je zlaganega, nepristnega in prisiljenega, takšnim preizkušnjam brezpogojno podleže. Ko stoji človek pred deli te umetnice in premišlja njeno življenjsko pot, nehote ponavlja v duhu one zlate besede o ljubezni, ki prav tako veljajo tudi za genijalnost, kajti: »silna je kakor smrt, njena gorečnost trdna kakor grob, njen žar je žar ognja, plamen Gospodov. Velike vode je ne morejo ugasiti in ne reke je poplaviti. Ako bi hotel dati kdo vse imetje hiše svoje za njo, le zaničevanje bi dobil.«

Tujina je kmalu našla pozitiven odnos do umetnosti Karle Bulovčeve; dala ji je priznanja na razstavah v Parizu, Londonu in ljubljeni Pragi. Domovina pa je imela zanj le hladen molk, žaleče nerazumevanje in nesmiselno preganjanje. Pač usoda preroka v domači dolgi vasi. Kako je moralo zdržanje Slovencev boleti umetnico! Saj kljub vsej pogumni odločnosti in, lahko rečemo, moški trdoti ne more zatajiti v svojem delu mehke slovanske duše, ki se svetlo zrcali v njeni umetnosti.

Svojo samorodno umetnost nam je torej hotela pokazati Karla Bulovec na sedanjih razstavi z 41 risbami (z ogljem) in 5 plastikami. Prvo, kar zagrabljuje človeka v njenih delih, je monumentalnost in skrajna odkritosrčnost. Kako trezno, kako nezamegljeno in od katerih koli vzorov in šol neodvisno gleda umetnica na svet, so nam zgovorni dokumenti njeni portreti. Sploh se zdi portret izvrsten preizkusni kamen, s katerim razodeva umetnik svoj odnos do sveta in potem do umetnosti. Bulovčeva izredno dobro opazuje, toda ne samo zunanost. Njen izkušeni prodorni pogled zre globoko v notranjost, v dušo. Človek, ki je

navajen večnega osladnega laskanja in kljub realnosti današnjih dni ne ljubi nemaskirane resnice, zlasti še če gre za njegov jaz, bo le težko prenesel svoj portret, kakor ga podaja ta skrajno odkritosrčna, brezkompromisna umetnica. Kako iskrena, skoraj da brutalna je ta odkritosrčnost, nam zgovorne priča njen »Avtoportret«. Kdor je tako trd do sebe, ima pravico biti neizproslen tudi do drugih. Nadvse zanimivi so njeni ženski portreti. To so ljudje in ne ljubke lutke, kakor jih toliko srečavamo v umetnosti, ker pač žensko bitje ne more biti drugačno kot milo in nežno. S tem pa ne mislim reči, da bi se tudi meni nekam režeč izgled nekaterih obrazov Bulovčeve ne zdel nekoliko tuj in oduren. Toda ona gleda svoje modele čisto po svoje in ravno v tej njeni samoniklosti je tista moč, ki te zgrabi. Vzemimo n. pr. njeno »Dekle s pentljo«. Po naslovu bi človek, ki ne razmišlja in ne čustvuje prekomerno, pričakoval nekaj igravega, punčkastega. Toda ne — to dekle je resna pojava, katere zgrabi človeka po svoji zagonetnosti, ki bi ji morda tudi lahko rekli odurnost. Sploh pa med portreti Bulovčeve (tudi ženskimi!) zamažemo lepega obraza. Njeni portreti so vse preveč individualni, enkratni in zato jim mora nujno manjkati tista »takozvana lepota«, ki je več ali manj vezana na splošne, določene norme. Prav take kot obrazi so na njenih portretih tudi roke, ki so včasih kar pošastne. Da Bulovčeva res zajame bistvo človeka, čigar portret ustvarja, je najbolje dokazala ob delu dramskega igralca Ivana Skrbinška. Dvakrat ga vidimo na tej razstavi; toda obakrat je drugačen. Ni to, kot bi utegnili kdo misliti, zato, ker je en portret risba drugi pa kip, temveč nujna posledica umetniškega daru za občudovanje. Da je obraz mislečega in čutečega človeka vsakokrat, ko ga gledamo, drugačen, je Bulovčeva izvrstno čutila, doumela in tudi znala podati. In zato sodim, da moremo obe facies igralca Skrbinška uvrstiti med najboljša dela na tej razstavi. Koliko viharne moči in zanosa je v umetnosti Karle Bulovčeve, nam kaže njeno mladostno delo »Dekle s papigami«. Vsega te prevzame s svojo monumentalnostjo in sila, s katero se to med zemljo in nebom plavajoče žensko telo

uvveljavlja, je enaka oni, ki je edinole last umetniškimi stvaritvam velikih mojstrov preteklosti. Veličina in močnost sta značilni in svojstveni potezi njene umetnosti, ki jih je umetnica vse bolj stopnjevala do danes, kar nam kaže veličastno poprsje našega škofa dr. Rožmana. Morda ni odveč, da omenim tudi tehnično stran njenega kiparskega dela. Zastoj iščemo gladkih, ravnih ploskev. Površina njenih kipov je razorana in razjedena, vsa luknjičasta, razrita kot sveže zorana njiva. Kiparka nanaša material v majhnih kopicah. Da daje ta način traitiranja materiala celoti svojevrsten videz, je razumljivo. Oko gledalca mora te kipe večkrat videti, da se privadi nenavadnosti in potem tem lažje odkrije vse kvalitete dela, katerega motri. Zelo zanimiv je v tej obdelavi kip pisatelja Ivana Cankarja. Dasi je ta postava v mirujoči (sedeči) pozi, je vendar vsa razgibana, natrpana s prepričevalno dinamiko. Z obžalovanjem primerja človek onega hladnega, uradniško-korektno sedečega Cankarja tam na bližnji Vrhnikij. Ali ne bi bila baš Bulovčeva poklicana, da bi izdelala temu našemu velikemu duha pomnik, ki bi bil vreden njega pa tudi naše dobe?

Svoje veliko znanje nam je pokazala Bulovčeva v odličnih risbah mačke. Pika I. in II. ter »Pika z mladiči« spadajo med njena prvovrstna dela. Pa preče kdo: »saj vendar narisati muce res ni taka stvar, nekdo, ki zna malce risati, to kaj kmalu

pogrunta«. Dobro, toda spomnimo se samostitih škandaloznih konj ob priliki kraljevega spomenika, in vendar mislim, da ne bi prišlo nikomur na um, da bi vsem našim kiparjem — in somma dunque — odrekel risarski talent. Pot od besed do dejanj se pač ne meri z vatli. — In ali nam skrbne anatomske študije živalskih teles vsestranskega genija Lionarda ne vzbujajo misli, da mora biti podajanje živali v umetnosti kaj težka naloga. Bulovčeva pa je dokazala, da je tudi temu kos, in ljubitelji njene umetnosti imajo nad tem veselje. Da more biti njena umetnost tudi intimna, dokazuje slika male Šure, ki je res taka, da zasluži slovansko ime. Vse svoje dozorelo znanje pa je pokazala umetnica v »Aktu« in »Danici« najnovejšega datuma. Odlični so tudi portreti dramatika in igralca Ivana Mraka, ki pa je sploh za portretista kaj hvaležen sujet. Zanimivo je, da so portreti Bulovčeve včasih že na meji karikature, tako n. pr. portretna risba pisatelja Finžgarja. Pravo karikaturo pa lahko imenujemo portret slikarja Bambiča, ki je nastal že pred desetimi leti.

Pričujoča razstava je neovrgljiv dokument izredne nadarjenosti pa tudi neumorne delavnosti slovenske umetnice Karle Bulovčeve. Onim pa, ki imajo vepsovodi ugovore, veljajo besede: »Kdor ne čuti, ne bo nikdar dosegel.« Kajti tudi resničen čut je dar božji prav tako kot sposobnost umetniškega ustvarjanja.

Javni dogodki doma in po svetu

D o m a :

Poglabljeno sodelovanje naše države z Bolgarijo. V Beogradu se je ustanovila *bolgarsko-jugoslovanska gospodarska zbornica*. Ta korak utemeljujejo državniki obeh držav s tem, da sta obe državi zaradi svojega zemljepisnega položaja navezani druga na drugo. Ta naravna vez za sodelovanje pa je ojačana tudi s tesnimi plemenskimi, jezikovnimi in kulturnimi vezmi. Obe državi sta pretežno kmečki državi in obema mora korist kmetstva pomeniti temeljno skrb v gospodarski politiki, kajti pogoji, v katerih dela kmet, najmočnejše

vplivajo na celotno gospodarsko stanje v državi.

Banovina Slovenija in volitve. V našem političnem življenju sta na dnevnem redu dve vprašanji, ki sta med seboj tesno povezani, to je ureditev banovine Slovenije in volitve. Nekateri si prizadevajo, da bi bila ureditev pred volitvami, drugi pa narobe, češ da naj najprej spregovorijo ljudstvo pri svobodnih volitvah, nakar naj izvoljeni zastopniki ljudstva uredijo banovino po načelih pravičnosti in nepristranosti.

Bencinske karte bodo pri nas uvedli, tako da bodo lastniki motornih vozil dobi-

vali bencin le v določeni množini.

Premog za Italijo. Med našo državo in Italijo je podpisan dogovor, po katerem bo naša država stalno zalagala Italijo s premogom. Prve pošiljke so znašale 200.000 ton premoga, to je 20.000 vagonov.

Delavske strokovne šole se bodo ustanovile v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Tu naj bi se usposabljali za svoje delo bodoči voditelji strokovnih organizacij. Delavski list »Nova pravda« pravi o teh šolah, da se vanje sprejemajo izključno le pristasi pokretov, ki imajo danes delavske zbornice v svojih rokah. (T. j. Jugoras, v Zagrebu pa Zveza hrvatskih delavcev.)

Jugoslovanski rušilec »Ljubljanak« se je potopil. V sibeniški luki je nasedel zaradi velikega viharja. Mrtev je le strojni ladje drugih smrtnih žrtev ni. Potopljeno ladjo, oziroma njene glavne dele so že dvignili iz morja.

Nemci v Jugoslaviji zahtevajo svojega zastopnika tudi v senatu. V ta namen se je zglasil dr. Hamm pri ministrskem predsedniku Cvetkoviću, ki mu je baje dal že zadnevno obljubo.

Moderno otroško zavetišče je postavila ljubljanska mestna občina v Trnovem. V tem zavetišču je prostora za večje število otrok, zato je bilo več zavetišč v posameznih šolskih okoliših opuščeni in so večino otrok ljubljanskih šol napotili tja. V zavetišču je tudi otroški vrtec, kamor lahko pošiljajo zaposlene matere svoje manjše otroke za ves dan.

Zborovanje banskega sveta za Slovenijo. Iz glavnega poročila izvemo tele zanimivosti: **Promet z zemljišč:** Odkar sta nakup in prodaja naših zemljišč omejena, je prešlo iz nemških in židovskih rok v roke Slovencev, Hrvatov ali Srbov v naši banovini 1265 ha, nasprotno 177 ha, tako da znaša razlika v korist narodne posesti 1088 ha. **Inozemci:** V naši banovini bija 18.869 inozemcev, to je 1,7%. Od teh je nemških državljanov 4800, italijanskih, ki so pa naše narodnosti, je 9650; iz protektorata jih je 2600, madžarskih 419, ostalih 1250; inozemcev Židov 150. — **Načrt za pospeševanje kmetijstva:** V Sloveniji imamo nad polovico takih kmetij, ki ne morejo preživljati družine. Ena četrtina je navezana na postranski zaslužek. Da bo kme-

tijstvo uspevalo, ga je treba postaviti na združno podlago ter ustanovljati kmetijske in gospodarske šole. Za izboljšanje travništva obstaja pri nas kmetijska poskusna in kontrolna postaja v Ljubljani. Za izboljšanje perutinarstva je bilo doslej ustanovljenih 37 rejskih središč. Istotako izkazuje poročilo prizadevanje tudi na drugih področjih kmetijstva. **Prosveta:** V ljudskem šolstvu manjka danes 1312 učilnic in približno 300 srednjevelikih šolskih postopij. Primanjkljaj znaša 25%, v primeri z obstoječim stanjem. Niti oblast ne zanika poraznih posledice tega stanja ljudskega šolstva. Manjka 228 učnih moči.

Pri naših za mejami:

Koroški Slovenci se množe. V Važenbergu je bilo v preteklem letu 74 novorojenčkov, dočim je umrlo vsega samo 31 otročev. Tudi v Borovljah, kjer je bilo doslej v tem pogledu precej slabše, že znatno presega število rojstev smrtne slučajne.

Praznih rok. V slovenski občini Jablanci v Jul. krajini se je izpraznilo mesto občinskega uradnika. Za to mesto sta se potegovala dva domačina, ki sta imela zadostno izobrazbo in sta že nadomeščala umrlega uradnika pri občini. Žlasti otemu, ki je vojna sirota, je bilo mesto zagotovo obljubljeno, toda ostalo je samo pri obljubi.

Prodaja posestva. V Topolcu pri Hirski Bistrici je bila javna dražba pri posestniku Josipu Zidarju. Vse premičnine in nepremičnine je kupila državna banka za 27.000 lir, dočim je bilo posestvo vredno preko 100.000 lir. Posestnik Zidar je invalid brez noge, ki jo je svojčas izgubil kot delavec v ameriških tovarnah. V domu, ki si ga je postavil z žulji svojih rok, si je ustanovil majhno trgovino, ki pa ni uspevala. Polagoma je zašel v dolgove, iz katerih si ni znal pomagati. Z nesrečnejšem sočustvujejo vsi vaščani, saj je ostal praznih rok z družino na cesti.

Uspehi slovenskega slikarja v tujini: Leon Vilhar, slovenski rojak doma iz Postojne, že dalj časa živi v Oranu v Alžiru. Je nadarjen slikar in je imel že razstavo, ki jo je francoska kritika sprejela z velikim priznanjem. Sedaj prvo razstavlja in kritika je polna priznanja.

Po svetu:

Balkanska konferenca je nedvomno najvažnejši dogodek v svetovni politiki v preteklem mesecu. Kakor je znano, so članice Balkanske zveze: Jugoslavija, Rumunija, Turčija, Grčija. Konferenca, ki se je vršila v Beogradu, je ugotovila: Vse štiri članice si bodo prizadevale v lastnem interesu, da se ohrani mir, red in varnost na jugovzhodu Evrope. Zato so vse štiri države trdno odločene nadaljevati miroljubno politiko z drugimi državami v namenom, da bi obvarovale pred vojno ta del Evrope. Sporazum ni naperjen proti nikomur, marveč edinole ohranitvi pravic vsake izmed štirih podpisnic sporazuma. Med poedinimi balkanskimi državami naj se ustvari čim tesnejše sodelovanje ter naj se za doseg tega namena organizirajo posebni trgovinski odnosi v okviru sporazuma. Vse države bodo ohranile tesne medsebojne stike in so podaljšale zvezo za nadaljnjih sedem let. Sklepi balkanske konference so pozdravile vse države s precejšnjimi simpatijami.

Kriza zaradi rumunskega petroleja. Kakor vemo, je sedanje vojskovanje brez petroleja nemogoče. Nemčija je zaradi blokade s strani Francije in Anglije odrezana od vsega petroleja, ki ji je bil prej dosegljiv po morju. Navezana je le na rumunski in ruski petrolej, zato je pritiskala na Rumunijo, da bi ji odstopila vso proizvodnjo petroleja. Kakor se je Rumunija sprva upirala, se je naposled vendarle morala udati in je pristala na pogodbo z Nemčijo, po kateri se je zavezala, da bo dobavljala Nemčiji vsak mesec okrog 300.000 ton. Toda lastniki petrolejskih vrelcev v Rumuniji so v 80% Angleži in Francozi. Razumljivo je, da so se ti hoteli zavarovati odnoсно preprečiti, da ne bi nasprotnik dobival njihovega petroleja. Tako so se v Rumuniji pojavili angleški kupci, ki so pokupili vso petrolejsko produkcijo. Rumunija

si je pomagala na ta način — ker je morala zadostiti nemškim zahtevam — da je postavila komisarja nad vso petrolejsko proizvodnjo. Rumunija je prav radi petrolejskega bogastva v hudi stiski, kajti Nemčija se je z zasedbo gališke železnice nevarno približala rumunski meji; tudi madžarska ni prijeten sosed, na drugi strani pa je razumljiva ogorčenost Anglije in Francije, ki sta poleg vsega še jamčili neodvisnost in nedotakljivost rumunskih meja in ki grozita z odpovedjo tega jamstva, če bo Rumunija preveč ustrezala njunim sovražnikom. Tako lahko nastopijo okrog rumunskega petroleja nevarni konflikti, ki bi utegnili prenesti spor na jugovzhod.

Koncentracija zaveznških čet na bližnjem vzhodu. Njen namen je po angleških izjavah zaščititi Egipt in Irak, ki sta zaveznika Anglije in bi se lahko zapletla v vojno, če se ta razširi na jug in na vzhod. Nadalje pa hoče Anglija zavarovati svoje pomorske poti z Indijo in Avstralijo ter zveze Francije z Madagaskarjem in Indokino. Vse te zveze gredo preko Sueškega prekopa. Praviijo da je pripravljenih za »vsak slučaj« pol milijona mož pod vodstvom generala Weyganda.

Tudi Turška armada se zbira ob Kavkazu in sicer je pod orožjem že do 400.000 mož. Pripravljenih je tudi več sto letal in sedaj si armada mnogo prizadeva, da se oskrbi z bencinom.

Nemško-sovjetski gospodarski sporazum. Svetovni tisk poroča o nemško-sovjetski gospodarski pogodbi, o kateri pravi Nemčija, da ji bo pomagala držati angleško blokado v sedanji vojni.

Nova bolgarska vlada je vzbudila po svetu precej pozornosti, ker se domneva, da ima v njej glavno besedo sovjetski politiki naklonjen poljedelski minister Bagriajnov. Bodočnost bo pokazala pomembnost te izpremembe.

Narod, ki umira brez upornosti, brez glasnega protesta, brez skrajnega požrtvovanja vseh svojih moči proti svojim sovragom, tak narod ni vreden sočutja, ni vreden, da je sploh kdaj živel!

Fr. Govekar, Martin Krpan

Nasilnost naroda proti narodu se mora obsojati kot protikulturna, kajti sleherni narod ima pravico do prostega razvoja ravno tako, kakor ima revež ravno isto pravico do življenja kakor bogataš.

Naši zapiski II., 2

Umetnost

Predstave v ljubljanski drami

V zadnjih mesecih smo videli v ljubljanskem dramskem gledališču Moliérovo komedijo »George Dandin«, tri Courtelinove komedije, edino komedijo ruskega emigranta Averčenko »Kupčija s smrtjo« in krstno predstavo slovenske komedije »Professor Klepec«, ki jo je napisal Ferdo Kozak. Poleg tega so ponovili v drami še Klabundovo igro »Praznik cvetočih češenj« in novo igro Helené Krogové »Na prisojni strani«.

— Nedvomno ni nikakšne notranje zveze v tej izbiri programa, prej neka zadržga in brezizhodnost, ki jima skoraj nima pomena iskati vzroka. S tem bi trebili na mnogo globljo plast našega kulturnega življenja, pogojenega od gospodarskih in političnih prilik, v kateri korenini večina bolnih pojavov, ki uničujejo naše narodno življenje in ga pritiskajo še globoko pod povprečno evropsko raven.

Vse to, kar sem morala omeniti, seve ne jemlje globoke človeške vrednosti Moliérovi komediji George Dandin, v kateri se blesteči humor spaja z neusmiljeno, tragično življenjsko resničnostjo. Duhovite Courtelinove komedije je drama uprizorila že tretjič v dvajsetih letih.

Med komedijami smo srečali tudi prvo letošnjo slovensko krstno predstavo Profesora Klepeca. Ferdo Kozak je v njem s spretno roko orisal slovenskega razumnika s humanistično naobrazbo in vsemi njenimi nasledki: z neresničnim, zlaganim odnosom do življenja, ki mu prvi kozarec vina zvrne vse papirnate ideale in položi tople copate poleg zakonske postelje s paralično ženo. Kozakova komedija je bridka ohodsba našega moža-razumnika, ki mu življenje, z najbolj vsakdanjimi potrebami uravnava smer, mesto da bi on uravnal njega. — Človeku, ki sedi dve uri v drami ob tej komediji, je malce trpko pri srcu, kot bi gledal neretuširano sliko lastnega okolja, spozna se tu in tam, in skoraj ga je srani zase in za Slovence. — Prepričana sem, da pomeni to za igro velik uspeh. In če Klepeca kot literarne stvaritve ne pri-

merjamo z Revizorjem in Tartuffom, ni to stvari prav v nobeno škodo, temveč le potrjuje njeno tesno povezanost s slovenskim življenjem naših desetletij, njegovih tipičnih predstavnikov. V tem je dragocenost in pomembnost Kozakove komedije. — Pri nas ni ljudi, kot jih slika Nušič v svojih komedijah, imamo še Hlapce, izumirajo nam betajnovski kralji, životarjajo nam ponižni profesorji, ambiciozni detektivi, kaj čuda, da ob njih rastejo praktične žene, ki jim je nujna in najbližja skrb, kako bodo z njimi preživele to borno življenje do smrti. In Cankarjevimi sanjskim lepim Vidam, Pavlam, Franekam se je pridružila še Kozakova filozofka Ana, »senčna podobna«, kot ji pravi pisatelj sam, ki pa vendar jamči za sonce, za pravo, živo toplo sonce vsem tistim, ki se borimo za lepšo, bodočnost izmaličnemu slovenskemu človeku. — Ali se vam ne zdi, da je nekje tu, kot je nakazal Kozak v Klepecu, iskati vzroka naši narodni malodušnosti, nezaupanju vase in zanašanju na vseh vrst bogove, lažniyi poniznosti in puhlemu napuhu, ki nas krasi vse vprek?

V drami so ponovili Klabundovo igro Praznik cvetočih češenj, ki je svobodno predelana po japonskem delu Taheda Irumé. Vaška šola iz heroične dobe japonskega naroda pred kakim tisočletjem. Zmeraj mi je malo težko, kadar morajo naši igralci predstavljati n. pr. Francoze ali Japonce ali Kitajce. — Vražje nehvaležna naloga, in količkarj senzibilnemu igralcu je težko pri takih nepopolnih predstavah. Pri Prazniku moram na vsak način izzeti gospo Šaričovo, ki je svojo podobo japonske matere podala na taki izredni višini, ki jamči za nadvse skrben študij — v tem primeru japonske žene — in ogromno mero umetniške intuicije. — Zgodba sama pa je spretna zlitina japonske miselnosti in evropsko nemskega Klabundovega vrednotenja življenja in smrti, ni enotna, iz enega vzrasla organska odrska umetnina, kar ji prav gotovo ni v prid.

K. V.

Nove knjige

Kristina Vrhovec: **Fran Milčinski-vzgojnik**, izdala Zenska založba Belo-modre knjižnice v Ljubljani.

Kdorkoli je hodisi sam ali ob svojih otrocih občutil živi dih sočne, bogate, etično jasne in dejavne osebnosti Frana Milčinskega, ki veje iz najdrobnejše črtice njegovega dela, je brez dvoma z največjim zanimanjem segel po zgoraj imenovani knjigi, ki je kot disertacija izšla izpod peresa mlade pedagoginje Kristine Vrhovecve. Oris in razlaga njegove osebnosti, njegova kultura in socialna dejavnost, zlasti njegova vzgojno-oblikovalna sila, vse to prikazati v sintetični celoti ni lahka naloga. Ob arhivalnem gradivu, ki ga je pisateljica z veliko znanstveno ahrbijo in vestnostjo zbrala, zraste pred nami jasna slika Milčinskega kot mladinskega vodnika, kot pedagoško-socialnega pisatelja in kot narodno vzgojnega pisatelja.

Mladinski pisatelj Milčinski pa z orisom pisateljevih del, njegovih vsebinskih in idejnih sposobnosti, njegovega vzgojnega teženja in etične napetosti, zazivi pred nami v polni luči sodobnega kulturnega ozračja in njegovega kulturnega prizadevanja, ki se nanasa na značilne hibe našega slovenskega značaja.

V metodi svojega dela skuša pisateljica varovati strogo znanstveno pot in čutiti, da dela s pridržano sapo in izmerjenim korakom. Mestoma bi jo radi poklicali v ospredje. Subjektivno gledanje, presojanje, opredeljevanje, subjektivno doživetje tuje osebnosti ima večjo silo posredovanja kot znanstveni kliseji, na katere se opre mlad znanstvenik v strahu za znanstveno objektivnostjo in večjo varnostjo. Pa za takozvano znanstveno kvalifikacijo je bila ta pot gotovo edino primerna. A lik Milčinskega, njegova notranja podoba, hi z manjšo opreznostjo, drzneje tveganostjo, manj predpisanimi merami mogel stopiti bolj živ in bolj prepričevalen, bolj »doživet«² pred pričakujočega bralca.

Jezik je čist, preprost, sočen in izbran, da nikjer ne zabrisuje misli.

Delo je gotovo kulturno hvalevredno dejanje in bo zlasti vzgojiteljem marsikaj odkrilo, marsikaj pojasmilo in okrepiło. Da

ga je pa napisala žena in izdala ženska založba, nam je pa zlasti v veselje, saj dokazuje našo žensko tyornost in kulturno prizadevanje naših žen na tistih področjih, ki so njenim sposobnostim in smotrom najbóli primerna.

Dora Vodnik

Aleksej Tolstoj: »**Zlati ključek**«. Iz rusčine prevedel Edvard Kokolj. Izdala in založila Modra ptica v Ljubljani.

Mnogim prevodom, ki iz leta v leto poleg lastne domače produkcije bogate našo mladinsko literaturo, se je nedavno pridružil tudi »Zlati ključek«, delo nam Slovincem že znanega ruskega pisatelja Alekseja Tolstega.

Junak zgodbe je lesena lutka Buratino, ki ga je oče Karlo izrezljal iz govorečega polena. Komaj pa dobi Buratino oblike človečka, že začne uganjati norčije, mesto da bi lepo pridno hodil v šolo, kakor mu je svetoval stoletni modri cvrček. Toda Buratino proda abecednik, se v lutkovnem gledališču strašnega doktorja lutkovnih ved Karabosa Barabasa seznanj s pesnikom Pje-rojem — lutko, z vzorno dekleč Malvino, tudi lutko, in njenimi ostalimi tovariši. Med Buratinom in Karabosom Barabosom pride do strašne borbe za zlati ključek, ki odkriva tajna vrata za katerimi je najčudovitejše lutkovno gledališče na svetu. Preganjani Buratino se klati po travnikih in gozdovih, zaide celo v Deželo Norcev, se seznanj z razbojnikoma mačkom Basilusem in lisico Alico, s slavno policijo v Deželi Norcev ter s prebivalci mlake, v katero ga zlobna policijska psa paheta, ne da bi ga prej zaslislala. Končno pride do odločilne bitke na ravnem polju, Buratino zmaga s pomočjo psa Artemona, žuželk, ptic, žab ter hudih gadov. Z zlatim ključkom se s tovariši napoti domov k očetu Karlu, kjer odpro vrata v čudovito lutkovno gledališče, katerega lastniki postanejo in v katerem zaigrajo igro iz svojega življenja: čudovito zgodbo o hrabri zmagi nad sovražnikom Karabosom Barabosom, ki jezen obsedi v luži na dežju.

V mladinski literaturi zlepa ni knjige, ki bi bila napisana s tako pestrimi in živahnimi prizori kakor »Zlati ključek«² in ki bi se tako zelo približala resničnemu živ-

ljenju, ne da bila kaj izgubila na svoji pravljičnosti, vsa priroda je oživela. Lutke imajo človeški karakter, prav tako tudi živali, z vsemi dobrimi in slabimi nagnjenji, od šaljivega bistrega in pogumnega Buratina, sanjavega in nepraktičnega pesnika

Pjeroja do modrega cvrčka, učene zdravnice-žabe, padarja Bogomoljke itd.

Z »Zlatim ključkom«, ki je preveden že na več jezikov in ki ga krasi mnogo odličnih slik, je dobila naša mladina zopet novo, prvovrstno delo.

Obzornik

Milico Pretnarjevo v Kočevje! Sama si želi tja, njena edina želja je to, da bi na Zavodu za slepce poučevala glasbo, ona, ki je sama slepa in ji je glasba vrednota, radi katere ima življenje smisel, čeprav jo je prikrajšalo za tako veliko srečo, kakor je dar vida. V rani mladosti je oslepela, toda po zaslugi onih, ki so imeli v rokah njeno mladost, in po svoji vztrajnosti je dosegla cilj slehernega današnjega človeka — strokovno izobrazbo v smislu svoje prirodne nadarjenosti. Dva razreda osnovne šole v rodnem Trziču, šola v Zavodu za slepce v Zemunu, mala matura na domači meščanski šoli, zopet zemunski zavod pa beograjska glasbena akademija — to je bila pot Milice Pretnarjeve, ki je danes diplomirana učiteljica petja in klavirja za srednje šole! Sedaj živi v svojem rodnem mestecu in poučuje glasbo. Pred kratkim je priredila v Trziču svoj prvi javni koncert. Sama je nastopila z dvema klavirskima točkama, deset solistov je spremljala na klavirju, tri točke pa je izvedel mladinski meščanskošolski zbor, ki ga je naučila in vodila sama. Kritika je priznala veliki uspeh slepe glasbene učiteljice, njeno strokovno znanje, pedagoško sposobnost in umetniški smisel. Popolnoma naravno je, da si ta mlada žena, ki se je s nepisnimi težavami dokopala do strokovnega znanja, želi to, kar si danes želi vsaka druga žena — prilike, da bi si sama služila svoj kruh in uživala nad uspehi svojega prirodnega daru. Dejstvo, da si Milica Pretnar želi prav k slepcem, priča, kako živo povezanost čuti z onimi, ki imajo enako trpko usodo, in kako koristno bi bilo njeno delo. Z umetnostjo, ki je edina osrečila njo samo, bi prižgala žarke toplote tudi svojim sotrpinom. Ali je res ni poti, ni osebe, ki bi razumela to dvojno nujnost in bi postavila na kočevski zavod strokovno učiteljico Milico Pretnarjevo.

Skupni odbor velikih mednarodnih organizacij, ki je pred kratkim zboroval v Zenevi, se je baval zlasti z vprašanjem: kako morejo organizacije v moralnem, duševnem in juridičnem pogledu prispevati k pripravljanju pravičnega in trajnega miru? Govornice in govorniki so povdarjali, kako težko je danes ugotoviti, katere rešitev bi bila najuspešnejša; jasna je le resnica, da bo novi red možen in trajen edino na podlagi trdnega moralnega pojmovanja. Predsednik je v zaključnem govoru posnel to-le ugotovitev: Kar nam je prineslo sedanjo nesrečo, moramo iskati v dejstvu, da gredo poindinci in države preko moralnih predpisov in mislijo le na lastne koristi. Otroke in odrasle je treba prepričati, da obstoje npravnstveni zakoni in da je volja posledica dejanj, ki nasprotujejo morali.

Koncem januarja je zborovalo v Washingtonu več ženskih zvez s 5 milijonov članic. Sprejele so resolucijo z mirovno zahtevo in jo poslale predsedniku Rooseveltu s pozivom, naj posreduje sklicanje mednarodne konference, ki naj prouči vsa velika in važna vprašanja ter predloži mirovni načrt vojujočim državam. Amerikanke smatrajo, da je preureditev evropskega zemljevida nujno potrebna. Bodoče politične meje morajo ustrezati narodopisnim, zemljepisnim in zgodovinskim zahtevam narodov; države se morajo razorožiti, rešiti je treba vprašanje kolonij in razporeditev surovin; nujno je potrebna odločnejša borba proti brezposelnosti, pijančevanju, prostituciji, nepismenosti, praznoverju itd. Težko bi danes našli človeka, moškega ali ženskega, ki bi ne odbral teh zaključkov. In vendar bo treba še toliko krvi in bolesti, zverstva in ponižanja, predno bodo državniki prisiljeni sestati za mirovno mizo in začeti delo po smernicah, ki so že sedaj jasne in so bile jasne tudi pred svetovno vojno.

Darovi za tiskovni sklad

Za tiskovni sklad so darovale: g. Anica Martelanc v počastitev spomina svoje pokojne mame ob obletnici smrti din 50'—.

Po din 36— gg.: Ruža dr. Gregorinova, Marija Domicelj, Viktorija Žigon, Mara Znidaršič.

Din 30'— ga.: Louize Anzelc.

Po din 16'— gg.: Pavla Prepeluh, Eliza Hutter, Vilma Uršič, Ema Umek, Karolina Pavlica, Marija Jurše, Zdenka Sirc, Pavla Lavrenčič.

Din 12'— ga. Leopolda Ribarič.

Po din 8'— gg.: Cveta Petriček, Just. Novak, Pepca Brenčič, Anka Potočnik, Marija Rom.

Din 7'— g. Adolf Radan.

Po din 6'— gg.: Stana Gulič, Iči Turk, Terezija Ušen, Mimi Trost, Kristina Laznik, Fani Čuk, Marija Gašparovič, Fani Gaberc, Hilda Skrt, Ivanka Turnšek, Fani Martinčič, Rozalija Vižintin, Milka Brecljnik, Polda Gruden, Lela Mirk, Franja Zupanc, Sofija Smoković, Vida Štolfa, Božena Serajnik, Olga Čermelj, Ida Vovk, Ivanka Čemažar, Urška Peric, Alojzija Glaser, Natalija Tomšič, Magda Sirc-Rant, Kristina Šumak, Francka Uršič, Mina Topolšek, Mimi Prelz, Karolina Zadnik, Zora Pavlovič, Hela Kopše, Marica Dugar, Olga Senekovič, Kaja Lebinger, Mara Cunta, Nada Čač.

Po din 5'— gg.: Lydia Novak, Helena Oranič, Roza Blažič, Antonija Modic.

Po din 4'— gg.: Ida Petek, Tončka Taučer, Karolina Vozel, Julka Ameršek, Marija Resman.

Po din 3'— gg.: Mila Plevčak, Kristina Poček, Solza Skočir, Asta Skaza, Micika Berložnik.

Po din 2'— gg.: Vika Jurak, Nežika Grimšičar, Kati Čop, Anči Jereb, Milena Saksida, Katica Stanič, Dušanka-Fanči Gligorijević, Mila Zupanič, Ana Kovačič, Cirila Rosenwirth, Pavla Komel, Greti Šerbec, Justi Koren, Sofija Ferluga, Olga Kocmut, Emica Polh, Justi Steinbauer, Jospina Bizjak, Greta Škraber, Marija Razgoršek, Rasta Pleskovič, Vikica Simčič, Heda Hudales, Marija Dolenc, Minka Košenina, Dora Veselko, Justina Senčar, Vida Blasig, Jela Bovha.

Po din 1'— gg.: Marta Tyminska, Štefanija Male, Anica Venturini, Nada Penko, Rezika Selan, Draga Kodrič, Kristina Kos, Julka Koščak, Cilka Germovšek, Vera Stopar, Marija Menoni, Zala Česnik, Mira Pernič, Ina First, Kristina Cvilak, Angela Cvetko.

Po Lit 16'— gg.: Olga Panjek, Ani Lempfert.

Lit 4'— ga. Zora Gabrijelčič.

Lit 2'— ga. Alojzija Šorli.

Po Lit 1'— gg.: Katarina Krajnik, Hedvika Baldassi, Marija Duria, Jospina Prinčič.

Vsem cenj. gg. darovalkam pristrčna hvala!

Za siromašni družini v Litijski okolici so poslale na naš poziv v februarški številki: ga. Kolenec Marica v Šabcu din 100'—, ga. Cveta Petriček v Kneževih Vinogradih din 20'—; po din 10'— gg.: Neimenovana in Anka Turk v Zagrebu. Gospa Tjaša Saje je poslala zavoj otroškega perila, nogavičke, čeveljčke in copatke. Ga. Polonija Dolinšek, ki je dala pobudo za to zbirko, je za zbrani znesek nakupila perilo, ki ga bo sama sešila, tako da bosta imeli družini vsaj malo veselja za velikonočne praznike. V imenu gospe in prizadetih družin se cenj. darovalkam prav toplo zahvaljujemo.

VEDNO

najugodnejše kupite za obleke
in manufakturno blago sploh v

MANUFAKTURI NOVAK

Ljubljana, Kongresni trg št. 15
pri nunski cerkvi

Ako nastopi pri ženi

seksualna nervoza

(seksual. nevrastenija) se lahko poskusi

PROFEMIN

hormonske kroglice za žene

Dobe se v lekarnah.

Poskusna škatljica s 30 kroglicami din 84.—, 100 kroglic din 217.—. Pošilja po povzetju lekarna Bahovec, Ljubljana.

Zahtevajte popis in obširna navodila, ki jih razpošilja brezplačno: Glavno skladišče Farm. Kem. Laboratorij Vis-Vit, Zagreb, Langov trg 3.

Ogl. reg. S. Št. 5946/39.

*Kupujte pri tvrd-
kah, ki oglašajo v
našem listu in skli-
cuje se pri tem na
dotični oglas*

Najmoderneje urejena lekarna

Dr. G. Piccoli

Ljubljana, Tyrševa 6
nasproti Nebotičnika

Velika zaloga tuzemskih
in inozemskih specialitet.
Oddajajo se zdravila na
recepte za vse bolniške
blagajne.

Priporoča naraven pristen
malinovec na malo in
veliko.

**Naročila točno proti
povzetju.**